

5059

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

దేశభాష అందుఁ బెరుగు లెస్స

సంపుటము .

౪౫

సంచిక

౫

సంపాదకవర్గము

ప్రధాన సంపాదకులు :

శ్రీ కిళాంబి రాఘవాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ., బి. యల్.

సహాయ సంపాదకులు :

హ్యాకరణ విద్యా, భాషాప్రవీణ, శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారు.

శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారు

కవిమూర్ధస్య, కవికలీరవ, శ్రీ కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రిగారు.

భాషాప్రవీణ, శ్రీ దువ్వూరి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు.

విషయ సూచిక

1. కాశీఖండము—ముద్రణసంస్కారము 279-285
శ్రీ గాండీవి.
2. చిత్రమాలికలు 286-301
శ్రీ రాజేశ్వరి, బి. ఏ (ఆనర్సు)
3. కుమారసంభవము—పార్వతీశీలచిత్రణము 302-314
శ్రీ బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తము. ఎం. ఏ.
4. మహాశ్వేత. 315—323
శ్రీ టి. భాస్కరరావు, బి. ఏ. (ఆనర్సు)
5. నాస్వామి— 324-329
కీ॥ శే॥ గొట్టుముక్కల రామకృష్ణశాస్త్రిగారు
6. ఛందోదర్పణము—కొన్ని విశేషములు—“ఒకవిజ్ఞప్తి” 330-334
వాఙ్మయమహాధ్యక్ష శ్రీవల్లభమూడి గోపాలకృష్ణయ్య
7. శివస్వరూపము 335-350
శ్రీ బొడ్డుపాటి వెంకటసుబ్బారావు, ఎం. ఏ.
8. ఆంధ్రపుష్పబాణవిలాసము 351-354
శ్రీ విశ్వనాథనరసింహము, ఎం. ఏ. బి. ఇ. డి,
9. గౌంధనమీక్ష 355-358
శ్రీబండారు తమ్మయ్య

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్ పత్రిక

(Journal of the Telugu Academy)

చందా సంవత్సరమునకు మూడు రూపాయలు

సంపుటము ౪౫ } దుర్గ్మఖ సంవత్సరము } సంచిక ౫
 మార్గశీర్ష - ఉపవ్యవహారములు }

కాశీఖండము - ముద్రణ సంస్కారము

‘గాంధీ వి’

భాషావాఙ్మయభివృద్ధికి ముద్రణము లత్యంతోపకారకము లనుట నిర్వివాదాంశము ముద్రణసంస్కర్తల స్వస్థిత్వాంతర్ఘాతనాపరిత్యమును, భ్రష్టప్రమాదములును గారణములుగా భాష తార్కా ఆగుదున్నదనుట సర్వవిదితము.

పూర్వపూర్వముద్రణములకంటె నుత్తరగోతరముద్రిణములు సర్వాంగసుందరములుగాఁ బెంపొందుచుండుట సహజము. కాని యదేమి ఛాపమో వావిళ్ల వారిచే 1924 లోఁ బ్రకటింపఁబడిన కాశీఖండప్రతు లలో లేని యతిభంగశాదులు 1953 లో వారిచేతనే ప్రచురింపఁబడిన నూతనముద్రణమునందుఁ గన్పట్టుచున్నవి. దీనికిఁ గారణము మృగ్యము.

తప్పలకుప్పలగు తాళపత్రమాతృకలనాంకి కవి ప్రయుక్త పాఠము లను నిర్ణయింపవలసివచ్చినప్పుడు పరిష్కర్తలు కొంత స్వాతంత్ర్యమును వహింపక తప్పదు. కాని వారు చేయు సవరణలమాత్రము కవిప్రయుక్తములని విశ్వసింపఁదగినవిగా నుండవలయును.

శైలశర్మలోకవర్ణనావసరమున నూతనముద్రణమున నీక్రింది గీతపాదము కలదు. “దంపతులు చని రాత్రియసదనమునకు” (4-275) పూర్వముద్రణమున “దంపతులు చని రాత్రిసంనానమునకు” నని కలదు. రెండుముద్రణములందును యతిభంగ మనివార్యమే. యతిభం

శము కాన నిట్లు పాఠ ముండియుండును. “చనిని దంపతు లాత్మీయ సదనమునకు” (ఉ. వేం. రం.) అని యథోభాగమున సవరణము చూపఁబడినది. ‘దంపతులు చని రాత్మీయసదనమునకు’ ననుదానిని బట్టి కవి పాఠము నిర్ణయింపవలసివచ్చినపుడు ‘జంపతులు చని రాత్మీయ సదనమునకు’ నని సవరించుట యుక్తముకాని పద్యపాదము నంతటిని మార్పఁజూచుట సరికాదు గదా !

జంపతులఁ జేయనందాఁకఁ జలుముకొనియె (6-172) నని కాశీఖండమున నే వేటొకచోట జకారము యతిస్థానగతమై యుండుట గమనించితమేని జంపతు లనుపదమే కవిప్రయుక్తమని విజ్ఞుల మనోవిధిని విచారించకనూనదు.

కాశీఖండమున శివశక్తోపాఖ్యానమున నీక్రిందిపద్యము గలదు.
సీ పొడిదగ్గు కంఠంబుఁ బొరిపుచ్చకయమున్న

తలవ్రకంపంబుఁ బొందకయమున్న

గీ. పండ్లు వేర్వాసి కదలుచూపకయమున్న

కాళి కడకంటిచూపు పైరాకమున్న

కాలుసే యాడుకాలంబె కదలవలయుఁ

దీర్ఘసేవకు దేహ మస్థిరము గాన.

(31-84)

ఇటఁ ‘గాళి కడకంటిచూపు పైరాకమున్న’ యనుచో యతి భంగము స్పష్టము. పూర్వముద్రణమునఁ గాకి కడకంటిచూపు పైరాక మున్న’ యని కలదు. కాకి కడకంటిచూపన నేమో యర్థముకాక కాళి యని నూతనముద్రణమున సవరించియుండును. యతిభంగము వాటిల్లుచున్నట్లు గుర్తించియుండదు.

ప్రకృతపద్యమున శరీరశైథిల్యమునకు సంబంధించిన విషయము లను వసునగాఁ జేర్కొనుచు ‘గాకి కడకంటిచూపు పైరాకమున్న’ అనునది మరణావస్థకు ద్యోతకముగా సంప్రదాయాభిజ్ఞుడగు మహాకవి వాడియుండును. కాకి కడకంటిచూపు పైనచ్చుట పిండప్రదానకాల

మున జరుగును. కాన నావిషయమునుబట్టి యీవాక్యము మరణావస్థకు ద్యోతకముగా గ్రహింపవలెను.

గీ. మఱిల నిదె యొక్కసారిగా మానవేళ
సతుల గళనూత్రముల్ తెగి జారిపోవ
నేడ్వఁగావలె గాకమ్మ లెగురవలె బు
రములపై బిండుగట్టి పిండములకొఱకు.

(బాలధరుష్టండము 414 ప.)

నను విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి పద్య మీసంప్రదాయము నే యనుసరించినది. వేములవాడ భీమకవిడిగా జనశ్రుతిలోనున్న యీ క్రిందిపద్యము కాకి కడకంటిచూపను ప్రయోగమునకు సాధకముగా నున్నది.

క. కాటికి కట్టలు చేరెను
నేటవతల నక్కలెల్ల నేడువదొడఁగె
కూటికి గాకులు చేరెను
లేటవరపుఁ బోతరాజు లేడా ? లేడా ?

పూర్వముద్రణములో యతిభంశములు లేని స్థలములందును నూతనముద్రణమున యతిభంశములు కన్పట్టుట నిజముగా శోచనీయమైన విషయము.

వి, శ్వేతక్షేత్రవియన్నదీపటుకడుంతీనాథసత్కిర్తనోద్దేశప్రకమ
..... (1-81)

'డుంతీనాథ' యనుచో నూతనముద్రణమున యతి భంగము. పూర్వముద్రణమున 'డుంతీశావె' యని కలదు. యతి నిర్బంధముకై 'డుంతీశాది' యను పాఠము గ్రహించియుండును. ఇది తాళవ్రత మాతృకాపాఠ మొ సంస్కర్తగారి సవరణమొ తెలియను. సవరణమే యగుచో 'డుంతీశ న' యనియు సవరింపవలెను.

'కేవలత్వగుభక్తేశిఁ గుంకు నెట్టె'

(3-90)

‘క్రేణివట్టై’ నను పూర్వముద్రణపాఠమున విశ్రమభంగము వాటిల్లలేదు. ఇట యతిభంగము స్పష్టము.

‘రాశి పోయుదు మఖిలపాత్రికలయందు’ (7-178)

‘పాత్రములయందు’ నను పూర్వముద్రణపాఠమునే గ్రహించి నచో నీ యతిభంగము వారింపఁబడును. అట్లు గ్రహింపకపోవుటకుఁ గారణము మృగ్యము.

‘పరమనాస్తికుడనై పాపండవేషంబు

ఘటియించుకొని యేల కోర్కి నైతి’ (7-258)

అనుచోట ‘ఘటియించుకొని యేల కాననైతి’ ఈ పూర్వముద్రణపాఠమున యతిభంగము లేదు.

“బందికఁజైలు సురతప్రసంగవేళఁ

గంచివేతలు కనుమాన్తుఁ) ఖడ్గలతలు” (8-109)

పూర్వముద్రణమునఁ “గంచియటవతలసమాన్తుఁ) ఖడ్గలతలు” అని యుండఁగా వ్రేతల ప్రసంగముగా నేల గ్రహించికో తెలియరాదు.

“బందికఁజైలు సురతప్రపంచవేళ” నను పూర్వముద్రణపాఠమున యతిభంగము లేకయుండఁగాఁ బ్రసంగవేళ నని గ్రహించు తెందులకో దురూహ్యము.

“భేదిల్లెం గులక్ష్మాధముల్

శ్రీకంఠం డవికుంఠవిక్రమమునన్ దివ్యాస్త్రముంగూర్చి”

(4-222)

ఇందలి యతిభంగనివారణమునకై పూర్వముద్రణమున ‘భేదిల్లెన్ మహేంద్రంబులున్’ అని స్వీకరింపబడినది. దీనిని నూతనముద్రణమున నుపేక్షించుటకుఁ గారణ మగపడదు.

‘కాశి యణిమాదిసిద్ధుల కట్టపట్టు’ (2-50)

అని నూతనముద్రణమున నఖండమతి నెలయుచున్నది. ‘కాశి యణిమాదిసిద్ధుల కట్టపట్టు’ అని పూర్వముద్రణమునఁ గలదు.

అఖండయతిని వారించు తలంపుతో 'కట్టుపట్టు' యని గ్రహించి యుండును.

'లక్ష్మి కెంగేలి లీలారవిందంబునఁ
గలయంపి చిలికించుఁ గమ్మకేన'

(భీమఖండము 31-62)

ఇత్యాది స్థలములం దఖండయతులు శ్రీనాథుని ప్రబంధములందుఁ గనవచ్చుచున్నవి. కావున సఖండయతి శ్రీనాథసమ్మత మగునో కాదో నిర్ణయింపనిదే సవరించుట సమంజసము కానేరదు.

కాశీఖండమున నొండు రెండు చోట్ల శ్రీనాథప్రయుక్తము లని విశ్వసింప దగనిరీతి నుండుపదములు పూర్వముద్రాణమునందును సూతనముద్రాణమునందును నొకేవిధమునఁ గన్పట్టుచున్నవి. వాని నిటఁ బ్రదర్శించుచున్నాఁడను.

సీ. చిలుసానఁ బట్టించి చీకిలి సేయించిన

గండ్రగొడ్డలి నిశాగహనలతకుఁ

గార్కొన్న నిబిడాంధకారధారాచ్ఛటా

సత్త్రవాటికి వీతిహాత్రజిహ్వా

నక్షత్రకుముదకాననము గిల్లెఁగపొంపెఁ

బ్రాచియెత్తిన హస్తపల్లవాగ్ర-

మరసి మింటికి మంటి కై కృతసం దేహంబుఁ

బరివారింపంగఁ బాల్పడ్డయవధి

గీ. సృష్టికట్టెట్ట తొలిసంజచెలిమికాఁడు

కుంటివినతామహాదేవి కొడుకుఁగుట్ట

సవిత్సారభకట్టెట్ట చాయవేలు

వఱఁగుఁ డుదయించె బ్రాద్విశాభ్యంతరమున.

(కాశీ 1-121 మా. ము)

పై సీరము మయూరుని సూర్యశతకమునందలి శ్లోకమున కాంధ్రీకరణము ఎఱుగీతి స్వకపోలకల్పితము.

శ్లో॥ శాత శ్యామాలతాయాః పరిశు రివ తమోరణ్య వహ్నోరివార్చిః
 ప్రాచ్యే వాగ్రే గ్రహీతుం గ్రహ కుముదవసం ద్రాగుదస్తాగ్రహస్తః
 ఐక్యంభిందః ద్యుభూమ్యోరవధి రివ విధాతేవ విశ్వప్రమాదమ్
 (వాహనాం వోవిసేతాన్యవనయతు విపన్నామధామాధివన్య)

పైశ్లోకమునందలి మూడు పాదములకు శ్రీనాథుని సీసపాదములు నాలుగు నాంధ్రీకరణములనుట స్పష్టము. ఇక నెత్తుగీతిని బరిశీలింపవలసి యున్నది. ఇందు 'సృష్టికృష్టై' యనుచోటను 'సవిత్పసాధికృష్టై' యనుచోటను రెండుసారులు 'కృష్టై' పద మగ్ధభేదము లేకయే ప్రయుక్తమైనట్లు కాన్పించుచున్నది. 'సృష్టికృష్టై' యను స్థలమునందు శ్రీనాథుడు 'సృష్టికందె' యని ప్రయోగించియుండు నని తలంచుట యుక్తము. 'కందె' యనగా తెప్ప. శ్రీనాథుడు 'కందె' నే వాడెననుటకుఁ దిక్కయజ్వప్రయోగ మొకటి సాధకముగ నున్నది.

సీ. గీ. అఖిలజగములకందె యగుచు జనన
 మాజకరపుటహృదయసోజములకు
 ముకుళసంఘను జృంభణంబును నొనర్చి
 భానుబింబంబు పూర్వాద్రిపై వెలింగె.

(విరాట 2-241)

'అఖిలజగములకందె' యనుదానినే శ్రీనాథుడు 'సృష్టికందె' యని గ్రహించియుండు ననుట విశ్వాసయోగ్యముగ నుండును.

వ. ... భవుని ఫాలలోచను భక్త భాగీరథతీరభవను భక్త నిధి భక్తిభావను భావనాసులభస్వభావు భజింతుంగాక యని భవభయోదన్యదుత్తాయానవాత్రం బైన కాశీక్షేత్రంబునకుం జని

(3-224 నూ. ము.)

బకారాదిపదసంఘటితం బగు పైవచనభాగమున 'ఫాలలోచను' నను పదము కన్పట్టుచున్నది. పూర్వముద్రణమునందును నిట్లే కలదు.

“నిర్ణిబంధన నిరుపాధి నిరవగాధ

నిర్నిరోధ నిరాఘాట నిరుపమాన” (కాశీ 3-174)

పదసంఘటనచాతురీఘ్రిణః డగు శ్రీనాథమహాకవి పూర్వోదా
హృతవచనంబునందు ‘భాలలోచన’ పదమునే వాడియుండునా? యని
యాలోచింపవలసియున్నది.

“భవు భవానీభర్త భావసంభవవైరి

భవరోగభంజను భాలనయను”

నిత్యాదిగాఁ గల భీమఖండ (భీమ 31-83) పద్య మీ నాయూ
హకు హస్తావలంబన మొనఁగుచున్నది. ఇది శ్రీనాథుని శైలిస్వభావ
మున కవిరుద్ధ మగుటయేకాక యత్యంతానుకూల్యమునుగూడ భజించు
చున్నదని తలంచుచున్నాఁడను. ‘భాల’ శబ్దము హరిశ్చంద్రసో
పాఖ్యానశ్లేషనిబద్ధస్థలప్రయుక్తమై మార్పరానిదై వెలయుచున్నది.

“పసమీఱు నేవేఱు భాలసన్నతపేరి

యురుబల మదనాశనోగ్రవృత్తి” (హ. న. 5-62)

భాల శబ్దము వాచస్పత్యాదికోశప్రసిద్ధమును నైయున్న దని
తత్పీఠికాకర్త గారు వివరించియున్నారు.

పైరీతి నాయూప్రయోగములను జరిపించి కవిప్రయుక్తము లని
విశ్వసింపఁదగినట్లు పాఠములను నిర్ణయించి ముద్రణస్థాలిత్యములనెల్లఁ
దొలఁగించి కాశీఖండమును సర్వాంగసందర్శముగా ముద్రింపవలసియున్న
దని విన్నవించుచు నీవ్యాసమును ముగించుచున్నాఁడను.

చిత్రమాలికలు

రాజేశ్వరి. డి. ఏ., (ఆనండు)

కవి తానై సృజించుకొన్న వస్తువునందలి పాత్రలకు మనస్తత్వ శాస్త్రరీత్యా నవ్యత నిచ్చుట ప్రతిభావంతున కెంతసులభసాధ్యమో అద్యసత్కథలందలి పాత్రలకు మహాకవి ప్రతిపాదిత పౌరాణిక వాతావరణము చెడకుండ నవ్యతాముద్రనిచ్చుట యంతటి యసిధారానతము. ఈవిధానమున పాత్రచిత్రణ మెంతప్రధానమో పాత్రపోషణమును అంత యనివార్యధర్మమే. పాత్రచిత్రణమున భావయితీశక్తియు పాత్రపోషణమున కారయితీయు నధికముగ భాసించును. ఆ రెండు శక్తులును ఏకత్ర సందింపబడిననే కాని అద్యసత్కథలందలి పాత్రలకు తాకికహృదయ సుఘర్షణాద్భాదనము నిచ్చుటకు నలనుపడదు. ఆ మహత్తరకార్యకలాప నిర్వహణమునందు కృతకృత్యు లనిపించుకొన్న కవులను ప్రేమపై లెక్కపెట్టవచ్చు. ఆవర్గమునకు చెందినవారిలో శ్రీ సెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగా రొకరు.

రాజా రవివర్మకృతమైన చిత్రపటములలో ఒక్కొక్క చిత్రమును చూచునప్పుడు ఒక్కొక్కవిధమైన భావావేశము కల్గినదనియు ఆ భావపరంపరల సమీకరణమే ఈమాలిక లనియు కవిగారు కృత్యాదిని తెల్పినారు. కాని ఈ మాలిక లన్నియు ఒకనాటి భావావేశమున ఆవిష్కరింపబడినవి కావు. పదునెనిమిదియేడుల యెల్లభాయముననే కవి ఈ మాలికారచన మారంభించి ప్రౌఢనిర్భరవయఃపరిపాకమువరకు (అప్పటప్పట) తద్రచనము అలవోకగా సాగించుచునే వచ్చిరట.

రవివర్మగారి చిత్రపటములు భావమునకు దీటైన చిత్రములు కాగా ఈ మాలికలు చిత్రములను చాటిన భావములు. మూర్తపదార్థాపేక్షారహితమై క్షుణ్ణక్షణజాయమానచలత్సేందర్యసంపదచే పాఠకుల హృదయభితికలపై మరువరాని చిత్రములను కవివక్కుడే చిత్రింప

వలయును. అవిద్య కైవసమొనరించుకొన్నవారిలో నొకరగు శ్రీ సెట్టి మేష్టరుగాదు ఈ చిన్నికావ్యమున దానిని ఋజువుచేసికొనిరి. కావ్య మంతయు చదువనక్కఱలేదు, అందలి ఏయొక్క ఖండికను చూచినను చాలు, అద్దానిని చాటి చెప్పటకు.

ఈగ్రంథమందలి మాలికల సంఖ్య యేబదిన్నాలు. వానిలో నధిక సంఖ్యాకములు పనగల శృంగారమునకు గీటురాల్గు. అసలు కవివద్యుని జీవితమే ఒక శృంగారరసపుంజ ముట. కావ్యమునం దడుగడుగునను కవి యాత్మీయత మెఱయుచునే యున్నది. కవి తానై యావిష్కరించిన భావ ప్రదర్శనముపట్ల నాత్మవంచన మించుకైనను చూడము. ఆర్భాటము లేనిశైలి, అతిశయోక్తులు లేని పలుకుబడి, అతిమాత్రమైన మీధుర్యము ఆకవిత్వమునకు నొరవల్పు దిద్దినపి. అంతియకాదు; ప్రసిద్ధపదములతో కూడిన యలఘుక్తులు రచనకు ప్రసాదమును ప్రసాదించినవి.

ఇందలి ప్రతిమాలికకు నిరువదిన్నాలు పంక్తులు కలవు. అం దెత్తిన ప్రాసము నెత్తుకొనలేదు, చెప్పినభావమును చెప్పలేదు, చెప్పఁదలచిన దానిని విడువనులేదు. అవన్నియు మాలికా రూపముననే యున్నను అయ్యవి సుదీర్ఘములు కాకపోవుటవలనను తగ్గతమైన ఛందస్సు ప్రక్రియా వైవిధ్యసముల్లసిత మగుటవలనను చదువరులకు విసుపుపుట్టినపు, సరికదా ఔత్సక్యజనకములుకూడ నగుచున్నవి. అదికాక యొక్కొక్కరకమైన మాలికతో కవి ఒక్కొక్కవిధమైన రసోచితమగు ప్రయోజనమును సాధించినట్లు తోచును. వీణాక్వాణపాణింధమంజైన మృదువాణి వాణి గూపును, దమయంతి శృంగారరామణీయకమును, రత్నావలీవసంత సేనాది యువతుల శృంగారభంగిమలును ఉత్పలమాలికలకు కాన్కలైనవి. మత్స్యగంధీ రూపగంధమును, శృంగారసర్వస్వమును కైవస మొనరించుకొన్న వలపులపతాకయగు రాధిక చిత్రమును, మనోరమా మనోహరాకారమును చంపకము లందుకొన్నవి. నాకవ్యగీతేత్రలలో

పేరుగన్న నట్టువరాలు తిలోత్తమమాత్రము పంచచామరములో ప్రదర్శించబడినది. ఉత్తంగతరంగములతో కాలాబ్జములీల గర్జించువచ్చు గంగాప్రవాహాది ప్రళయదృశ్యములు శాస్త్రాలములతో ప్రతిభటత్వము నందినవి. అట్లే ఇందలి ఛందస్సు సాభిప్రాయమై భావోపలక్షకమగుటచే ప్రతిమాలికయు నొకవిధమైన ప్రత్యేకత నాజించుకొన్నట్లు నోచును.

ఈమాలిక లన్నియు గతిగాంభీర్యము నాజించుకొన్న భావప్రధానములే. తత్ప్రతిపాదనమున కవికి చిత్రిపటములు నిమిత్తమాత్రములే యనక తప్పదు. ఈవి ఔత్సుక్యమునకు ఆయువుపట్టులైన కొన్ని సన్నివేశములను పురస్కరించుకొని ఒక ప్రత్యేకమైన వాతావరణములో తదంతమైన పాత్రలకు రూపమునిచ్చి ఆతిమాత్రముగ రసభావములను చిలికింది విడచును. ఆ ప్రభావము పరితల సౌందర్యమున ఆసేళించి సరాసరి చెప్పని కథలోని కీడ్చుకొనిపోయి “రసమల్ చిప్పిలుచోట” విడచును. ఆవిషయములు చదువుట నాపస యెంతసేపునకొగాని పాతకునకుఁ దెలియదు. అనఁగా చదువుట ముగిసినను వాతకునితో రసతత్పరత ముగియదన్నమాట. అట్టి కొన్ని ఖంజికలను కొలఁదిగ వ్రేళ్లి లింతము.

నికుంజ రాధ — యమునాతట రాధ

మధురభక్తి కించుమించుగ నటీశూత్రధారులు రాధామాధవులే యని బహుజనాభిప్రాయము. బ్రహ్మచైవర్తపురాణములో రాధ ప్రకృతి, మాధవుఁడు పురుషుఁడు. కాలవాహినిలో వారిగతులు మారుచు వచ్చినవి. ఆ ప్రకృతిపురుషుల లీల కాలాంతరమున గొందఱి కవుల దృష్టితో కేవలము లౌకికానందముగా పర్యవసించినది. దాక్షిణాత్యుల తాఁబడువఱకు రాధామాధవుల ప్రణయానందము విగళితవేద్యాంతరమైన లౌకికానందమే. ఆయానందము భౌతికకన్యాంతరములను గడచి యెటనో నిలచును. ఆస్థాయి సామాన్యుల కందునదికాదు.

రాధిక 'రిసార్వ్' తను 'పేర్వడ్డ మానిని' మాధవునికై ఆమె యార్తి సడలువారనిది. విసిమి కల్గిన యారసరాజు ఉపగూహనములో మలపులుతిరిగిన వాసంతలతిక రాధ. మాధవుడు వెనుకదిరిగిన రాధిక విరహపడును. రాధికాహాసజ్యోత్స్నకు ముచ్చ క్రమ్మిన మాధవుడు క్రుంగిపోవును. 'ఆ ప్రవిమలాధిక సారికృతావగాహములు', 'ఆ ప్రేమా వినోదానూనభవమ్ములు' తేనియలూరు నారజపు వింతరహస్రసంగములు వారికే చెల్లినవి.

అసలు కృష్ణునకు శృంగారసరూపము నిచ్చి తీర్చి దిద్దుకొన్నది రాధ. తానై సృజించుకొన్న ఆ యుదాత్తప్రణయవాహినిలో నిచ్చలు దేలియాడు కలహంసి యామె. తిథులన్నిట సంపూర్ణచంద్రికావికాస మొక్క పూర్ణిమకే యబ్బినట్లు కృష్ణవిరహసంతప్తహృదయ లండటిలో ఆరనానుభవయోగ్యత సంపూర్ణముగ రాధికకే దక్కినది. తరువాత కృష్ణుని ప్రేమరసామృతధార గ్రోలిన సారసలోచన లండఱకు ఆమె పెట్టినదే భిక్ష. ఆ ప్రణయపుత్రు లెట్టిరోగాని సమక్షములో నున్న మాధవుడు పరధ్యానముగ నున్నను రాధిక విరహపడును. కావుననే ఆమె స్వాధీనపతికయయ్యు విరహోత్కంఠిత యగుచున్నది.

ఆ లతానికుంజములలో యదువంశసూళికై యెదురుతెన్నులు చూచు ఒకనాటి రాధిక-హారపదాంగద ప్రముఖపాణిమై, ఎఱ్ఱకలువ పూరంగుచీరతో తపనీయాచల మంఠిరద్వారము దాటి ఆ లతానికుంజములలో కృష్ణమార్గగతనీక్షణపంక్తులు శ్రీశృంగ నిరీక్షణలో ముగ్ధిపోయినది. నవవికసిత పుష్పనికుంజములలో కృష్ణుడు లేని రాస తావిలేని పూవు కృష్ణుడు రాడు ఆమెకు ఊరట లేదు. లతామల్లకలు వెల్లి విరిగినవి. మందనమూరణము వికసితకుసుమయిలకు చెప్పుకోనమగిన చుట్టమైనది. అటు చూచినది రాధ- శారిక, మదనమూత్రములను స్పృశియశారికలకు తెల్లము చేయుచున్నది. గువ్వ, పావురము, జక్కవ,

నమ్మి- అన్నియు; నొక్కసారియే వేసిన కేక లొకపెనుగొల్లుగా పరిణమించినవి. రాధికావధువు దేహవల్ల కుంచితమై కంపించినది. వెంట నంటిన గోపికలను కాదని కృష్ణుడు వచ్చుజూడ లేదు. అట నిలువలేక చకితకురంగిభంగి యొకతీరుగా యమునాతటికి భారముతో సాగినది.

అది యమునాతటి. హిమరసైక సైకతఫలము. రాధిక విరహ పడినది. “ఇప్పుడే బిరాన వత్తునని యేగిన ముద్దులకృష్ణుఁ డేటికి వృథా జాగుసేయుచున్నాఁడు. తపనుఁడు క్రుంగినంతచే తప్పక వత్తునని శపథము చేసినాడు. అక్కటా! జామయినం జనుదేరడయ్యె” అని రాధిక బాధ పడినది. కాని కుపితమాత్రము కాలేదు. అది ఆమెలోని ప్రత్యేకత.

విరహవ్యధాధరవివశాంగియై సఖిని బిలిచి ‘చేలి! వెన్నుఁడు కఠినుఁడు కాడు. కృపగలవాఁడు’ అన్నది. ఎంత యోచింపైన భావము. అప్పుట్టిన ప్రబంధనాయకలనలె సీయుని దూషణును, అంతతో నాఁగక పరదూషణును, అంకించుకొనలేదు-‘అపరిమితానురాగమున నా లలనా పంచబాణుని గోరి గొల్లఁడఁతుకలు తిరుగులాడుచుండుర. కాని సఖి! మాధవుడు తనంత తాను చపలుఁడుకాడు’ అన్నది ఇంచుక భారముతో. ఆమాటలలో సీయునిపై నమ్మకము, ఆ మాటల మాంద్యముతో తన విరహభారము, తోడి వల్లవీకాంతలపై సానుభూతి తొణికిసలాడుచున్నది. అంతియే కాదు, అచ్చమగు ప్రణయమున ‘మగఁ డింతులకు చనవిచ్చి వుచ్చుకొన్నను’ మనవచ్చునని స్వనింపఁజేసి తన ప్రేమకు నుత్తమత్యమును సంపాదించుకొన్నది రాధిక.

ఊరకే- ముమ్మరమైన శాపమున మ్రగ్గినది. మరుక్షణములో నాయుదాత్తత్వము స్వార్థస్పర్శకు లోనై గుణీభూతత్వము నందినదేమో యనిపించును. తనలో తలపోసికొనది. “తొలసంజ విరిసేటి” పూల సౌరభవమును తలయెత్తి తలఁపనేలేదు. ఈ విశిష్టత యమునాతరంగముల నొడుగముకూడ భంగపడవలసినదేనా. (ప్రణయార్ద్ర)హృదంతర

సీమయందు తపములెన్నో చేసి నిను గడించుకొని నేడు చేతులార వల్లవీ కాంతల కిచ్చుకొంటినే', అని రాధిక గాసిలి కందువారి, యమునాతటి వీడి సాంద్రచంద్ర కదళీశ్రాంతేందు శాంతస్థలిలో కాలాడక యటనే నిలిచిపోయినది. వేణువు సవ్యడిమైనను లేదు. ఆ లీలానిర్జిత మన్మథుని తలచుకొని 'తెలియవైతినికదా, ... అలనాటి దృఢమానమానస ప్రమదార్థభావములను' అని ప్రేమాశ్రువులు తోరంబుగా జాలువాట వాపోయినది.

సైరంద్రి

సురాపాత్రధారిణియై కీచకునికడకుఁ బోవు ద్రౌపదిచిత్రమును చూచునప్పటి కవిహృదయభావసంచలనము ఈ మాలిక.

తాకికదృష్టితోఁగనుక భారత ద్రౌపదిని చూచితిమో, ఆమె బ్రతుకే ఒక దుఃఖసాగర ముక తప్పదు. ఏజన్మలో చేసిన పాపమో కాని తత్ఫలముభవమునకే ఆమె భరతివంశము చొచ్చినదేమో యని పించును. ఆపరితప్తహృదయకుహరమున మానవశహజమగు వాంఛ యేదైన మన్నయెడల నది ప్రతీకార వాంఛ తప్ప అన్యము కాదు. ద్రౌపదీ జీవితదుఃఖసాగరమున ముఖ్యముగా మూడు సుడిగుండములు పొడనూపినవి. ఒకటి వస్త్రాపహరణఘట్టము. రెండవది కీచకునిచే పరాధవింపఁబడిననన్ని వేశము. మూడవదియుపపాండవపథ సందర్భము. ఈమాలిక ద్రౌపది రెండవ సుడిగుండముఁ జేరబోవునప్పటిది.

అస భారత ద్రౌపది నిత్యచైతన్యమూర్తి. ముగ్ధత్వముపేరిట జడత్వమును వహించుట యామెకు చేతకాదు. పాతివ్రత్యముపేరిట పతులకు పిరికిమగడు లిచ్చుట గాని, తానై యవిసీతికి ప్రోత్సహించుట గాని తుదకు సహించుట గాని యామె యెన్నఁడును చేయలేదు. యాజ్ఞ సేవి శీలము ఒక్క వాక్యముతో చెప్పవలయునన్న ఋజువర్తనమే పాతివ్రత్యమని ధర్మసూత్రములలోని పాతివ్రత్యమను మాటకు వివరణము, అసవలయును.

కీచక పరాధవాగ్ని హృదయమును దహించునట్లు నోరుమూసి
కొని పడియుండక సమయధంగముకానితీరుతో పతులకు విషయ మెఱి
గించినది. ధర్మజనకు తెలియునట్లు చేసినది. అడ్డునువకు సూచించి
నది. పతుల శస్త్ర లామె యెఱుంగనివి కావు. వారు ధర్మైక బద్ధులు.
అప్పట్ను నామె యాశ ఒక్క భీమసేనునిపైనే. భీమునకు విషయము
సామాన్యముగ తెలిపి యూరకుండచు లేచు. హెచ్చరించి పుకొల్పి
శాసించినది. ఆ హెచ్చరిక భీమహృదయమున నేమూలనో అణచి
పట్టిన నాటి పరాధవాగ్నికి ఆజ్యధార. తోడనే దరిగాన్న భీమణ
హుతాశన కీలమైనాడు భీముడు. ఆసన్ని వేశమయొక్క ఫలితము
ఇంచుమించుగ నాడు కీచకున చుపుటకు బ్రతిక పట్టించినట్లే యైనది.
అట్టి ముమ్మరమైన దుఃఖరమయములలో ఘోరప్రతిష్ఠలు పట్టుట ద్రౌప
దికి చెల్లిన యలవాటు. అవి తీర్చుట సమర్థుడైన భీమునకు నాగిన
పరిచాటి. అసలు భీమునియండ హుతుకొనియే యామె అట్టి సాహస
ములకు పూనుకొనట.

కీచక పథోమయము నిర్ణయించుకొని నెనుకకు మఱలినది
ద్రౌపది. ఎంత కట్టుదిట్టము చేసికొన్నను కార్యము సాగువఱకు సమ్మ
కములేదు. ఎఱిగియు సుధేష్ఠ ద్రౌపదిని కీచకాంతఃపురమున కంపును.
గంధగజేంద్రుల్యబలగర్వ సమేపింపన పతు లేవురు చెంతనుండియు
సప్పున నామెకు లేనివారే యైరి. కీచకుడా కామాంధుడు. చెనటి.
అప్పటికే సుధేష్ఠను చూచునెపమున వచ్చి యేవేనో వెడమాటలాడి
వెడలినాడు అట్టివాని గృహమే తాగు చేరిననాడు 'వాడు రేగక
మానాడు' అది యెఱుఁగును ద్రౌపది కాని గత్యంతరమేదీ కంచెయే
చేనుమేసిన దన్నట్లు ఎనరి దరిజేరి మూనము కావామకొన నెంచినదో
ఆ యేలిక సుధేష్ఠయే తానై యీపని కంపనది.

వన్నుగడ సాగువఱకు నమ్మకములేదు. “భీముడు రానిచో!” ఆమాట తలచికొన్న హృదయము కంపించి ఆ నబలకు నబలత్వమే ప్రత్యక్షమైనది. తనపని క్షణములో నేమికానున్నదో చూచి చూచి యూపని కేగుట సాహసమే. మహావిపత్సౌకలము నెదుర్కొనుటకు పాన పాత్ర నందుకొనినది. కంపించు చేతులు, తడబడు కాళ్ళు, దిగజారు హృదయము, రాజనూయాధ్వరమున నవబృహన్నానముచే పవిత్రమైన శిరోజములు దుశ్శాసన హస్తస్పర్శచే నిదివఱకే అపనిత్రమై విశీర్ణమై కటిని జిన్నచీకట్లులు గావించినవి. మహా రాజ్ఞియాష్ట-హృత తప్పదు- ఏకాకిని. పుట్టిననాటినుండి నేటివఱకు ‘తనుమునుబట్టి బన్నములు’ ఒకవాని వెనుకగా నొకటి స్ఫురణకు వచ్చినవి. అక్కటా! బాల్యమున కన్యగా నున్నప్పుడు పెండ్లికాదనెడి చింత- తరువాత ఐదుగురి కిల్లాల్లినై చిక్కుపడు టెట్లనెడి చింత- అని తీర మాయజూదము- తరువాత వస్త్ర పహరణమే. ‘పండ్లడేండ్లు తేజోబలప్రాధాన్యము గలట్టి రాచకొడుకులు ధర్మంబుని కానకేగ’ నట తగని యిడుమలు పడి నేడు సనాథనయ్యు అనాథనై విరలుని కొల్వలో నీచుడైన కీచకుని పాలబడవలసి వచ్చినది. మరల ఆ శ్రీకృష్ణుడే గతి. కృష్ణా! ద్వారకావాసా! కృపాసాగరా!” అని ఆశ్రయించి, ఆభీమనేనఁ డిది విన్నను లేవడాయనకొన్నది. భీముడు లేచుటయే కష్టము కాని లేచెనా కార్యము నాగును. అసలు ఆ లేచుట యెట్లుననదియే ప్రశ్న. ‘నిన్నటి సంగతి నేటికి ప్రాతవడ్డదేమో! ఆయుదే’కము చల్లారెచో’, “ప్రతిష్ఠ చెడు ఎట్లుం బూర్వకప్రంబు లింకొకమాటొందక తీరదు” అని అనుకొన్నది అప్రయత్నముగ, దీర్ఘముగ నిట్టూర్చినది. బహుశః అలనాటి జయద్రథుడు మరల స్మృతివధమునఁ బడినాడు కాఁబోలు. దుఃఖము పెల్లుబికినది. బాష్పధారలు దృష్టినిరోధము గావించుచున్నవి. కదలక తీరని సమయము. “సింహమున్నకడం జేరు కరేణువట్టులు అతి మందంబైన యానంబు సాగించిన” దంట ఆ సాధ్య.

దమయంతీ హంస సంవాదము

ఇది దమయంతి హంసిని బట్టి హృదయగుంథితమైన ప్రియుని విషయమై శ్రోతృరములు జరుపు రసవద్భట్టమునకు భావచిత్రము.

దమయంతి యశుకుదీరిన బ్రహ్మగారిచేతి చాతుర్యనిదానము. ఈడేరిన రాచబిడ్డ. నలుని గోరిన వలినాసన. అవ్యక్తమైన వలపుటెదలోలోన రొదసేయు కూనవయసునుందరి. లలితోద్యానమునఁ బూలలోఁ బూనై సంచరించు హంసిని ప్రీతిమెయి పొంచి వట్టఁబోవును. అది సామాన్యపురాయంచయూ ! నలునికడనుండి వచ్చిన దూతిక. చాత్య నిర్వహణమున శుచిముఖచిత్రభానులను మిందిన నెఱజాణ.

హంసికార్యనిర్వహణము అత్యద్భుతము. తా నా కార్యార్థినిమై తనుదాన దమయంతికడకు వచ్చినది. అది యెఱుకపడుటకు వీలా ! తటస్థభావము వహించి దమయంతిని జూడనట్లే యందు సంచరించుచున్నది. విదర్భగాజపుత్రి చాతుర్యము కలదియేకాని చాత్యపుత్రాల్యముల నెఱుంగనిది. ఇంతకును నామె చాత్యము నందపలసినది. అంద వలసినవా రందలి సారస్యమునేకాని, యందించుటలోఁ జమత్కారముల నెఱుఁగుట యరుదు. వాపము ! హంసిని బట్టఁబోయినది. నెఱజాణ పులుఁగురాణి తటాలున మింటిపై కెగసి యందనియెత్తున నిలిచి నెమ్మియ తయు దమయంతిపై నిడి, 'యోహా ! చలనశీత్ర ! నా తెక్కలకొసఁగల పసిడి నపేక్షించి ననుఁ బట్టఁ దలఁచితివా ?' యని యారాకుమారిపై దోహారోపణ చేసినది. అంతలో నూరకుండక 'మఱి నీతనూ కాంచనమందు వాంఛపడి వచ్చెడివారిమాట యూహించి తె' యని మిక్కిలి నేర్పుతో ముందటికాళ్ళకు బందము వైచినది. హంసి పేర్కొనిన దమయంతివాంఛ తనతెక్కలకొసఁగల పసిడిమాత్రమే. మఱి యా హంసియుద్దేశించిన తమయంతీసంబంధమైన వాంఛ యామె (దమయంతి) తనువంతకును జెందినది. ఇక మన సన్నమాటయు నందు గతార్థమే.

ఆ భావావిష్కరణ ముట్టింది. మొత్తముపై హంసి యెత్తుకొనిన దమ యంతీసంబంధమైన వాంఛకు విషయ మామెసర్వస్వము నని.

దమయంతి యప్పటికి హంసియొక్క యాగహసరిహాస్యము నెఱుంగకపోయినను యుక్తికే బ్రహ్మక్తి శక్త్యగ్లుచాశుర్వము కలదియే. తోడనే “మరాళమ ! నీ సునర్ణ మాసిగిట లేదు నీరములు క్షీరములు నేర్పడ జేయు నీవు నా మంగియుఁ జెడ్డయు నేర్పడగిటమాత్ర మెఱుంగవే” అనినది. ఉక్తిమాస్కము యుక్తిచాశుర్వము రెండును నొకదాఁకొకటి యిడుతీయని సమాధానము. హంసిచెప్పినట్లు తను నెల్ల బంగారమైన దమయంతికి హంసిచాశుర్వసింధి యొకతెక్క-యా? ఇక రెండవవాక్య మతిచమత్కారాహము. ‘నేర్పడగిటమన నీవు ప్రసన్నురగావు కదా ! ఆ నేర్పు నా సామాన్యప్రభావము నెఱుంగుట కైనఁ జాలలేదా ?’ అని హంసి బ్రష్మినిని యప్పు తీర్పుకొసేనది.

ఆ సమాధానములో దమయంతిట్లుకొని హంసి కవగతమైనది. మెటనే మఱికొంత గడగతుల మవలంబించి సూచ్యార్థమూచనముగ “దానరొ ! నెన్నడలందు నీకు మాయంచకొంటువారలకు నారనినైరము. కావునక ననుక నంచన చేసి పట్టుకొన వచ్చితివి. ఇంత యెఱుంగనా ?” అని విద్యురాజపుత్రికి హంసకులంబుతోడి బాంధవ్యవైరుధ్యాభాసమును నిపుణముగ నెఱిగించినది. ఆమాటలలో దమయంతివిగూర్చి నీవు హంసగడకలు గలయందకత్తె నని చెప్పుచు నాయందము మానుండియే నీకు గంకమించిన దినుటకొ గర్వకేళి గుంచుక మెఱియించినది. ఆ భావాంభీర్యము దమయంతి కవగతమైనది. నడకతోసామ్యమునకే యంతగర్వమా యనికాఁజోలు దమయంతి యలతిగ నవ్వి “మీనడకలకుక సరి లే దని సృష్టికర్త మన్నించుచునుండ మీపయి నే పగగొందునె ; నిన్ను బట్టి నే పెంచదలతుర” మృనినది. హంసి రాకుమారిచూసిన ప్రతిబాదిరచనాచాతుర్యమున కబ్బరపడుచు సమయము చూచుకొని యుత్తరరంగమునకుఁ దెర నెత్తదలచి “నీవు నన్ను బట్టి నీకడనే నిల్పుకొనిన” అని కొంచె మఁగి

యామెవైపు చూచి, మరల నాగి యాతురత శేకెత్తింది- “నలుఁ
డను నృపుం డొకఁడు నివధావని నుండు (నీకుఁ దెలియదులే.) అతఁడు
నన్నుఁ బ్రేమించిన చుట్టము. అట్టి మాచెలిమిని బలిమిగాఁ దెగ తేంపు
చేయ నెందితివే!” అని యయ్యదనపుఁబడు నెఱిగి దమయంతీహృదయ
బాంధవునితోఁ దనకుఁగల బాంధవ్యమును జెప్పి యతఃపూర్వమే నిక్షి
ప్తమైన వలపుబీజమునకు జీనము చిలికించి విడచినది.

దమయంతి రాచరికపుఁజాత్యర్థమున కీయెత్తగడఁపాయి యంది
నదికాదు. ఆమె హృదయరాగవిపరీతాగము నలనామస్మరణముతోఁ
బంచమఘాయి కెక్కినది. ఆశ్చర్యముతో “నెట్టెటూ! జగత్పంచ
శకుఁడు నైషధుని ప్రాణపదంబవె! రావె! నిన్నించుకైనను గన్తి పెట్టు
నుకడే! దిగి రాగదె, మత్సరితపుణ్యసంచయముచాడ్చునఁ దోచుచు
నుంటివి” అన, నాపగ యానకట్టు తెగ నాపగరానివిధంబునఁ బాఠినట్లు
వఁ పువాహిని వెల్లువయై పాఠినది. ఆ ప్రవాహపుటొడుదాడుకులలో
హంసి విదర్భరాజపుత్రి గుట్టంతయుఁ గూడఁగట్టుకొనినది. కొలికెలో
ముడిపడిన దనుకొని “అమృత్యు! నలరాజుదూత యే జేంచినకార్య
మైనట్లే” యని బిచ్చరపడినది.

అ హ ల్య

ఇది రామపదధూళిచే నహల్య శిలారూపము వీడి మానవరూప
మునం దున్నప్పటి చిత్రమునకు భావము.

అందాలరాశి యహల్య. ఎ హేగల యందకత్తియలమాటల
కేమి యప్పరోమహేశ్వలలోననేనియు నామెకు సరివాకు ‘నహి’ యట.
ఆ సొగసు నారసి హరిహరప్రభాకరులు మహావికారముల నందిరట.
ఆ రిహితహపాట్లను నతిశయోక్తికి విడచినను అహల్య యందకత్తియనుట
స్వభావోక్తికి దూరముకాని మాట.

గౌతముఁడు ‘పవిత్రుని వాక్యప్రకార’ మహల్యాకరగ్రహణ
మొనరి గృహమేధి యైనాడు. గూఢమునకు వన్నెదెచ్చు గుణవతి

యహల్య. “పతి యేరూపము దాల్చినదనురూపం బైనరూపంబునో” నాతనికి సరియగువాటము నేర్చుకొనినది. బ్రహ్మజ్ఞునియైనపతికి సౌఖ్యముఁ గూర్చుటతో నానతి కొకత్పత్తి. తదీయపదసోజములరజము నరుం ధతివోలెఁ దలఁచాల్చి యనిర్వాచ్యమగు నానందము నందును. పతి యలసిన నామె యనుగాగము మందమాగుతమై తద్దగ్లాని పావును. ఆ తుహినకరాస్య తూరుపు వేగకమున్నె స్నాన మాచరించి భర్తృ హితవుఁ గోరి బాలచంద్రు నవసులించుఫాలభాగమునఁ గుంకుమరేఖ దిద్దను. దేవపూజనల్పు హృదయనాథునికై రమ్యసమమ్ముల సేక రించును. పతి రాకమున్నె శుచియై దేవతాగృహమున ధూపదీపాదుల నమర్చును. తనిసి తనియించు విండుహృదయముతో నహల్య దేవతా గృహములో నొక దేవతయై విరాజిల్లును.

ఆ నొసటి కుంకుమరేఖ నొంపును దలయెత్తిచూచిన పరపురుషులు పసిబాలురే యగుదురో, మూఁమ్యసమమ్ముల నేరునప్పటి యామె చెలవమును జపలచిత్తముతోఁ గాంచిన మగవారు రూపరి పోదురో యనిపించును. శ్రత్యూషము మునివాటికారామసుమమ్ముల నేరు నహల్యపైఁ దన కరగ్రహణప్రసారము గావించిన యాపతిప్రతా మతల్లి కినిసి ‘నీపరిభ్రమణము చాలు నిక నాఁగు’ మని యెక్కడ శాసించునో యని దినకరుఁడు మగదముఁ నాఁగునట్లు తోచును. ఆ ప్రాంతభూసుహముల నానుకొని కురుల తఱియాల్చు నహల్య ప్రసన్న వదనముఁ గాంచిన జన్మజన్మాంతరపాపఫలము వాసిపోవునట.

గౌతముఁడు బ్రహ్మజ్ఞుని. అహల్య యానందమయి. అతఁ డాశ్ర మవాటి గోవత్సములను వాత్సల్యము మీఱ నిమ్రును. ఆమె గౌల హరిణములఁ జేరఁ జీరును. అతఁ డటనటఁ దిగుసుమార్జ్జాఽఽమూషికము లకు నీవారాన్నకలశ మిడును. ఆమె శుకశాకికలకుఁ జరువుచెప్పుచు బహ్నిసంఘములను మురిపెమును గఱపును. గౌతముఁడు సమిధల కరుగ నహల్య నీళ్ళకడప చేకొనును. అతఁడు నిత్యాగ్రహోత్రము వ్రేల్చును.

ఆమె పాకకళతో నైపుణి చూపును. నాటి యహల్యగౌతములవాటి శాంత్యానందముల సంగమవాటి. ఆ ప్రణయ నేతైకకామారుభవ నిబద్ధముకాదు, మత, రశోగుణలేశము సోకని సాత్త్వికప్రేమసంపద.

స్త్రీత్వము చిక్కనిది. అందును భారతనారీమణిశీల మణికోమలము. ఆశీలము కళంకితమైనపల్ల- సరియితలుల శృంగారము బారపాటైనను, శాల్యమైనను, జాప్యమైనను శిక్షమాత్ర మొక్కటే. అది స్త్రీయే తానే తెలిసికొని యనుభవించవలయును. అందుచేతనే యాశీలమున కంత విలువయు మహత్త్వమును నచ్చినవి.

ఆమె ఉన్మాదాత్మకత పుణ్యవిహించినాదమున నెటనో యుగ్రశుతి ధ్వనించినది. ఎవరూ కల్గిన పాపము జిత యహల్యను గట్టిపెట్టినది. జంభావంధులని యనోద్యము, గుళికొన్నన లోని కాకన్యమును, బలీయమైన విషయము ను గుడశీలను గొనించి. ప. అనంతమైన కాలవాహిలో వాసరములు నెలలు స్పృహములు నెన్నో యజ్ఞాతి ముగ్ధుల గడచిపోయినవి.

*

*

*

ప్రేమోపశిప్పిన పూర్వపుణ్యసంచితిప్రష్ఠకోరిక మొకటి కావహినిలో సరవిచ్చినది. పూతిమైన రామపదధూని సోకి రాతి నాటి యహల్యములు రాజోచ్చినవి. గుండ్రతిపై నామ హెచ్చి తెగబాటెత్తే సవిడమై నెతిమబ్బునుబోలె వేకి యెప్పునదిట. ఫలభాగము దండ్రునిలో బాతికపాలై సగబాలై పూర్ణబింబమై యమరినదిట. కన్నులు వాతెఱ నాసిక మొదలగు సవయవములు క్రమముగా “గళాచాతురితోడ శిల్పము నల్పిన చక్కని రాతిబొమ్మయే నాతిగ నైనయట్లు” చెబువము సందినదిట. అనతారి మూర్తి లక్ష్మణులగు క్షణమాత్రము సర్వము మఱచి యబ్బుపడినాడు. పరిమేష్టకుడై శ్రీరామదంధ్రుని యానన సీమపై నల్లన లేలనవొకటి మెఱసిన.. బహుశః యీసగ్ధాంతర్యామి

‘కలగంబ యంత మేలుకొన నప్పటియల్ల హల్య కనుతెప్పలు మెల్ల మెల్లగ నల్లలాసవి. అది జాగ్రత్ స్వప్న ములకు మధ్యావస్థ. హృదయ ఓణలో నేడవ్యతంఢునో స్పందించినది. పరిసరమంతయు దివ్యతేజో మయము. ఆమె కన్నలనుండి యెడతెగని బాష్పధారలు జాలువాటు చున్నవి. అది దుఃఖమో సంతోషమో యెవరికెఱుక. చేమోడ్చి పులికితగాత్రియై భక్తిచారివశ్యముతో నాదివ్యజ్యోతినిఁ గూర్చి యేమే మియోఁల్కినది. ఆకంతధ్వ’మాత్రము పరమాశ్చర్యో నడబాటు గన్న జీవాత్మ యూర్తినలఁ దోచును. “ఓ సునాభిరామ ! నిర్వీరుక జాయమానకృపతో (మరిల) నన్నొకయింటిదానిగఁ జేసితి” వెందుల కన్నట్లు సైన్యముగఁ జూచినది. కఠినబుధులకుఁ గంఠుచాతిన కోమల జీవితముకంటె జడత్వమే నయమఁపించినది కాఁబోలు. అణచిపట్టిన యావేదన మాఁగక యుగ్రరూపమున దిగజాతినది.

మఱుక్షణముఁగో మామ క్రమ్మినది. అహః పూర్తిగ చైతన్యపరిమై లొకకద్దిప్పిసో రాసులక్ష్మిగులను జూడ నారు ముద్దులు మూటగట్టు చిన్నికాఁబులే. వాస్పాముపొంగార నామ కల్యాణోన్ముఖుడైన రాముని జేరఁజేరి “బిడ్డ! పెండ్లికొడుకవు క” మృని దీవించి నది.

ఇట్లే యిందలి శీర్షిక లన్నియు ధ్వనిగాంభీర్యసముల్లసితములై యొకదానికొకటి యీడుతీయవి తీరుతో నున్నవి.

ఇందు వాచకలోనున్న కొన్నిపలుకబడులు తగుమాత్రము సంస్కరింపఁబడి క్రొత్తశక్తిని గడించుకొన్నవి. ‘నోకళ్ల’ హృది గుమ్మరట్లు- మిరుమెనులాడునట్టి మీసము- గొప్పలేనో చెప్పెను నాని నైవధుని పొట్టే లేనా? - మచ్చును సుదాంగంబు చున్నవా! - మగకచ్చ కట్టుకొన్నను- బుడబడ్కొల వేసమునలుల్- బొడ్డును గోచునిపడలు’- మొదలగునవి.

ఒక ఖండికలో నాయకుడు 'రిసికతయందు నూత్న మకరధ్వజుడంట- ముక్కాకం జెందిన యొక సొగసులతాతన్ని ప్రచండమైన భాస్వంతుని యొడవేడివికి వాడిన మవ్వపుడీగెయింట'- ఒక పరితప్త హృదయమును వర్ణించుచు "గజగజలాడు మేను నధికంబగు నార్తికి గుత్తులై చెలంగ జకునిభంగి నేడై" ననినారు.

అటవట శ్లేషచమత్కృతికూడ మెఱిసినది. సముద్రగర్వాసహ రణమను శీర్షికలో నది స్పష్టము. శ్రీరాముడు రత్నాకరుని దారి యిమ్మని వేయిరీతులుగఁ బ్రార్థింప నముద్రుఁ "డస్తి నాస్తి" యనక మాన ముద్ర వహించును. శ్రీరాము డు కోపోద్దిష్టుడై "నిలువెల్ల విసము భంగుబుల్ సదా చేయు జీవనమన్నక కలుషాలవాలము- దోషాచర దర్శనంబున నె యుపొంగుక గదా" యని శ్లేషగర్భితముగ నిందించును.

ఇకఁ గొన్నికొన్ని చోట్ల భావము లపూర్వములే కా దమంబితములుఁగూడ. దమయంతి లేఖ వ్రాయునప్పటి యామెమో మరలేగిన నవ్వుమోమంట ! పోవ నిష్ఠము లేకయుఁ బోక తిప్పినియవచ్చులోఁ బోవుచున్న దమయంతి గమనమును వర్ణించుచు 'మందయానముక దక్క మఱొందురీతి గమనంబు నెఱుంగమి సాగుచు నాగుచు నేగిన' దంట. ఆసాగుడుగో సనివృత స్పష్టము. నిరస్త భూషణైన మనోరమ గూఢము 'పుష్పతతులనెల్ల రాల్చిన మవ్వపుతీగ' యంట !

"శ్రీ సెట్టిమేష్టుగారు" లొకింపనస్తత్వములను బ్రదర్శించు పట్లఁ జూపిన శిల్పనైపుణ్యము రసికులచేఁ దల లూపింపకమానదు. ఆట్టివి కొన్ని.

ఆకాశవాణి పలికినది. శకుంతలానుష్ఠానంబులకుఁ బునస్సహాగ మము సిద్ధించుచుమిది. అప్పుడు దుష్యంతుఁడు శకుంతల నింతవఱకు గాసివెట్టితినే యని పశ్చాత్తాపసంకలితచుఁబుమును మరల నామె నాన్నిధ్యభాగ్యము లభించినందులకు సంతోషమును నొక్కసారియే

పొందును. శకుంతల భర్తృతిరస్కృతయై క్రుంగిపహృదయమును గుడి వట్టి గృహాన్యులు కానున్న సమయములోఁ గలరూపమెఱిగిపఁ బతి సన్మానము లభించును. కనుకొలుకులలోని దుఃఖాశ్రువులు జాతిక ముందే యానందాశ్రువు లందుఁ గలిసిపోయినవి. ఇంతకుఁ గారణ మంశుకముని శెల్లమైనది. శకుంతలాదుష్యంసు లానందాయత్త చిహ్నులై యొకరినొకరు వెట్టిగఁ జూచుకొనుచుండిరి. మిక్కుటమైన భావభరముచే నోట మాట రాదట. అప్పుడు కవి “ఈ వింత దెచ్చిన యుంగరము తాఁ జేబూనియన్ దానివృత్తాంతం బామెగఁ జెప్పఁజాలఁ డతఁ డాతన్వంగియున్ దానివృత్తాంతం బాతని దెల్పునుం చడుగలే దయ్యారె! యయ్యిద్వర్గుల గొంతుల్ సాధ్యముగాక వృక్కులకె వాక్కుల్ నేర్పి రొక్కొంతగన్” అని యానన్ని వేశము నతిమాత్రమనో హరము గావించినారు.

బాలకృష్ణుఁ డను శీర్షికలో- యశోద మాతృత్వము పొంగారఁ జిన్నికృష్ణుని జేరఁదీసి ముచ్చాడుచుఁ జేసవనేయున్న రాధను జూచి “యోసి రాధ! మేనల్లుని సంబరపడుదు నారయుటే యనుకొంటివేమి? నేఁ డెల్లి కమాఁరై నోర్తు కని యీనలెన్ నుమీ!” అని మేలమానును. రాధ యలఁతిగ నవ్వకొని “ఏమి యల్లుడ యత్త యత్త యని యందువు నిత్తిగ నిందుకొననూ” యనెడిది. ఇదియొక మనోహరమైన సన్ని వేశము. యశోద భావము రాధ యెఱుఁగును. రాధ ప్రత్యుత్తరము లోని మర్మము యశోదకుఁ దెలియదు కృష్ణుఁడు రెండును నెఱుఁగును. చదువువాడును నాభాషద్వితయము నెఱుఁగుదురు. దీనినే యాంగ్ల మున డ్రామెటిక్ ఐరనీ (Dramatic irony) యందురు.

“శ్రీ సెట్టి మేష్టరుగారి” రచనలో నిట్టిచమత్కృతు లెన్ని యేనిఁ గలవు.

కుమారసంభవము - పార్వతీశీలచిత్రణము

శ్రీ బౌద్ధవల్లి పురుషోత్తమ, ఎం. ఏ,

శీలచిత్రణము విశిష్టముగు కావ్యశీల్పము. ప్రపంచవాఙ్మయము లను సమగ్రముగ సమీక్షించిన సారస్వతీయులు త్రివిధములగు శీల చిత్రణవిధానములను నిరూపించిరి. అందు మొదటిది జాతిలక్షణవిధానము, రెండవది ఆదర్శ శీలచిత్రణము, మూడవది యథార్థ శీలచిత్రణము. మువ్వగు కవిమూర్ఖుల మధురస్మృతులయం దీమూడు విధానములు పరాకాష్ఠ నందెను. వారే వ్యాసకాళిదాసపేష్పియరులు. ఇందుఁ గాళిదాసు గావించిన యాదర్శ శీలచిత్రణము నవనోకితము.

కాళిదాసు శైవుఁడు. అతని మతము శైవాచ్యైతము. పార్వతీ పరమేశ్వరు లాతని కిష్టపైవలెములు. ఈ సృష్టియంతయు తత్స్వరూపమే. ప్రకృతియే వార్వతి. పురుషుడే పరమేశ్వరుఁడు. కాళిదాసు తన ప్రథమకావ్యముగు ఋతుసంహారమునఁ బ్రకృతిని వర్ణించెను. అందుఁ బరమేశ్వరీచరణమంజీర నినాదముల నడుగడుగునకు నాలించినాఁడు. ప్రప్రథమమున మానవునకు గోచరించునది ప్రకృతిమాత్రమే. జ్ఞాననేత్రమును విప్పటకు మొదలుపెట్టినచోఁ బురుషుఁడుగూడఁ గానవచ్చుచుండును. మొదట ప్రకృతియుఁ బురుషుఁడును భిన్నులుగాఁ గానవత్తురు. అట్టివారి కభేదము నెఱింగి యొక్కటిగాఁ గాంచుటయే జ్ఞానముయొక్క పరాకాష్ఠ. కుమారసంభవమున నావిషయమంతయుఁ గవి చక్కఁగా నిరూపించినాఁడు.

పార్వతి పరమేశ్వరుని యధాంగలక్ష్మి యెట్లు కాంగల్గినదో అట్టి సర్వోత్కృష్టముగు జగన్మాతృస్థానము నధిష్ఠించుట కెట్టిత్యాగనిరతి, అచంచల విశ్వాసము, నిష్ఠాగరిష్ఠతయు నవసరమో కవికులగురువగు కాళిదాసు పార్వతీ శీలచిత్రణమున మనోజ్ఞముగ నిరూపించెను. ఇట్టి పాత్రల స్వభావోన్మీలనముచే నీకవిసార్వభౌముఁడు భారతీయ ప్రణయ

రహస్యములను గాంతాసమ్మితముగా నుపదేశించి రసలుబ్ధులకు రసామృతము పంచిపెట్టెను.

పరమేశ్వరప్రేరణమున దక్షుడు ప్రజాపతి యయ్యెను. ప్రజాసృష్టికి గడంగిన దక్షునకు నటువది కూతురు లుదయించిరి. పిఠివిహితముగా వారందఱిని దగిన భర్తల కొసంగెను. వానికి స్వస్థి సంతానముచే జరాచర మంతయు వ్యాప్తమయ్యెను ఆకన్యలలో నళి యను కన్య నాతఁడు దుద్రుదన కొసంగెను కన్య నొసంగుటచే నతఁడు దుద్రుదకు గురుస్థాన మయ్యెను. అంహవలన దుద్రుదనికంటె దా నధికుఁడననుభావ మాతని మనమునఁ బొడమెను. దేవతలందఱు దుద్రుద సధికునిగాఁ గొనియాడుట యాతని కనుగూఁచారణ మయ్యెను. ఆతనిని గొంచెపఱచుటకై దక్షుఁ డొకయాగము చేయఁగడంగెను. దేవతల నందఱిని యాగమున కాహ్వానించెను. పురాణపురుషుడైన యల్లునకు మాత్ర మాహ్వానము లేదు. దక్షున కింత యహంకారమా యని పరమేశ్వరుఁడు తలంచెను.

సతి పత్నివత. భర్త నీగతి తగ్గడి యెల్లద మొనర్చుట యామెకుఁ గష్టముగా నుండెను. “తండ్రి కింత యహంకార మేల ? పట్టుదల యేల?” యని తలంచి తండ్రి పట్టుదల మాన్ప సమకట్టి “అనాహూహోఽధ్వరంగచ్ఛే” త్తని పెద్ద లందురు గావునఁ బిలువకున్నను తండ్రి యొనరించు యాగమున కరుగఁదలంచెను. పరమేశ్వరుఁడు వలదని హరించెను. కాని యామె తనపట్టుదల మానలేదు. తండ్రిని బోలినకూతురే యని శివుఁడు భావించెను. పిమ్మటఁ దండ్రివలనఁ బరాభవము పొంది తన లోపము నెఱింగి యాగముచే శరీరము వదలి పునర్జన్మమునకై శైలాధి నాథునితనయ యయ్యెను.

దక్షుఁ డహంకారి. ఆతని కూతురగు సతికిఁగూడ నాదోషము సంక్రమించెను. అహంకారము రజోగుణలక్షణము శివుఁడు జగత్పిత.

అతని భార్యయగు నీమె జగన్మాత కావలెను. రజస్త్రమోగుణోపహతి గావించిన సశ్వోదేకముచేగాని యట్టి దుర్లభస్థానము లభింపదు. కావున నామె కింకను నట్టిపరిపూర్ణత సిద్ధింపలేదు. పరిపూర్ణతకై యామె యింకొకజన్మ మెత్తవలసివచ్చెను.

సతీదేవి ధరణీధరేంద్రునితనయుగా మరల జన్మించెను. శివుని మహేశ్వర్య మెఱింగి యాతనియెడఁ బూజ్యభావముగలవాఁడే యామె తండ్రి యగుట కర్హుఁడు. హిమవంతుఁ డట్టివాఁడు. శివుని పాదరజము శిరముపైఁ దాల్చుకొనినవాఁడు. నగాధిరాజు. దేవతాత్ముఁడు. ఓషధీ శ్వరుఁడు. మహోన్నతుఁడు. అనేకరత్నప్రభవుడు. అట్టిరత్నములలోఁ బార్వతీకుమారీరత్న మగ్రగణ్యము గదా !

శుభప్రదమై స్థావరజంగమరూపము వైనశరీరు లన్నిటికిని పార్వతీజన్మదినము సుఖప్రద మయ్యెను. హిమవంతుఁ డంతకుమున్నే పుత్రవంతుఁడైనను నాతనిప్రాణమంతయుఁ గూఁతుపై నుండెను. ఆమె నలనఁ దాను పవిత్రుఁ డైనట్లు, అలంకృతుఁ డైనట్లు భావించెను. పార్వతి దిననినప్రవర్తమాన యగుచుండెను.

బాల్యమున నామె మందాకినీసైకతవేదికలందు సఖిసమేతయై క్రీడారసము చూఁజగొనుచుండెను. ఇట్టి బాల్యవిచేష్టితములందునైత మామె ధర్మనిరతి వ్యక్తమగుచుండెను. తగినయీశున నామె విద్య సభ్యసింపఁదొడంగెను. శరత్కాలమున గంగానదికి రాయంచ లకును దెంచినతెఱంగున, రాత్రియైనంత మహాషణిని దనకాంతులు చేరువడు పున, నుపదేశకాలమునందే పూర్వజన్మవాసనావశమున విద్య లన్నియు నామెకుఁ బ్రాపించినవి.

యావనావిర్భావమునఁ బావ్యతి సర్వాంగసుందరి యయ్యెను. ఈమె విధాతృని యనిదంపూర్వసృష్టి. సౌందర్యమునంతయు నొక్కచోఁ జూడవలె ననుకాతుకములో విధాత సర్వోపమాద్రవ్యములఁ దెచ్చి వేనిస్థానమున వాని నుంచి ప్రయత్నముతో నామెను సృష్టించినట్లున్నది.

ఇట్లుండ నొకనాఁడు కామచారుఁ డగునారదుఁడు పితృసమీప మందున్న పార్వతిని గాంచి “ప్రేమచే హరునియధాంగమును హరించి యేకపత్ని కాఁగల” దని యాశీర్వాదించెను. రిత్తనోపని మునిసత్తముని మాట మదియం దుంచి హిమవంతుఁ డామెకొఱకై యెట్టివరాన్వేషణముఁ గావించలేదు.

సతీవియోగాసంతరము శివుఁడు సర్వసంగపరిత్యాగ మొనర్చి హిమాలయమందే యొకరమ్యప్రదేశమున నేమికోరియో తప మాచరించుచుండెను. అద్రినాథుఁ డీనిషయ మెఱింగి యయ్యుష్టమూర్తిని బూజించి సఖిసమేతయైన తపతనయ నాతనిశుశ్రూష గావించ నానతిచ్చెను. ఇతరగుణముల నామె యెంతయున్నతయయ్యును పెద్దలయెడ విశ్రమురాలు. తండ్రియానతి శిరసా వహించి శివుని సేవించుచుండెను.

పార్వతి త్రినేత్రునికన్నుసన్నల మెలంగుచు, శ్రమ యనక పూజాప్రసూనముల సంతరించుచుఁ బరిచర్య గావించుచుండెను. అది రమ్యప్రదేశము. ఉపచరింపఁబడువాఁడు యువకుఁడు. తాను తమణి. తారుణ్యమపరాధకారి. అట్టియెడ నెప్పిలోపము లేక, ధైర్యము చలింప నీక సేవించుట పార్వతినిగ్రహమునకుఁ బ్రబలనిదర్శనము.

ఆసమయమున దేవతలకార్యము దీర్పవలెనని మన్మథుఁడు రతి వసంతులఁ గూడి శివునియాశ్రమమునకు విచ్చేసెను. వసంతవిజృంభణ మారంభ మయ్యెను. వసంతావిఘ్నముచే జేతనాచేతనములు కామ పరవశము లాయెను. స్థాగువనోకసులైన తపస్వు లాసమయమున సమిత ప్రయత్నముమై మనోవికారముల నణఁచుకొనఁగల్గుచుండిరి. శివుఁడు సమాధి. ఘృణై యుండెను. దూరమునుండి గూఠిని దగ్గింపఁగ నే మన్మథునిచేతనుండి చాపశరములు జాతి క్రిందపడెను. అతని పట్టుదల సన్నగిల్లెను. శివుని సేవించుటకై వచ్చిన పార్వతినిగాంచి యతని ధైర్యోత్సాహము లించిక సూల్కొనెను. అప్పు డామె నవోపలివసంత

ప్రసూనభూషణాలంకృతయై, కిసలయవిరాజమానయై, నడయాడు లత వలె నొప్పుచు తన చెలికత్తియలతో శివుని సేవావసరమును బ్రతీక్షించు చుండుట మన్మథుడు గాంచినాడు.

అది మిక్కిలి పరీక్షాసమయము. మన్మథుని మనోరథ మీ పర్యాయ మటో యిటో తేలిపోవలయును. అధరేకృతరతిసౌందర్య యగు పార్వతీసౌందర్యమున కేమైరఁ జారితార్థ్య మున్నదో లేదో నిర్ణయింపఁబడు క్లిష్టసమయ మది. ఈసమస్యను బ్రతిపాదించుటకే యిటు మహాకవి పార్వత్యాగమనము సర్వోత్కృష్టకవితామాధుర్యములతో వర్ణించెను. త్రిభువనైకనుండఁడయగు పార్వతీరూపముగు నాలంబనవిభావ మైన, యశాలవగంఠా విర్భాసముచే గల్గిన యుద్దీపనవిభావమైన యోగ నిష్ఠాగరిష్ఠుఁడైన శ్రీకంఠుని విద్రాణమైయున్న స్థాయిభావమును ప్రబోధింపలేకపోయెను. కేవల బాహ్యసౌందర్యముచే బరమశివుని మానసము రంజిల్ల దనువిషయము స్పష్టమయ్యెను. మన్మథుడు మర్యాద మీటి వర్తించెను. తనయంతరము నెరియంతరము నావంతయుఁ దెలియక శివునిపై సమ్మోహనాస్త్రము ప్రయోగించెను. శివుఁడు చంద్రోదయారంభమున సంబురాశివలె ధైర్యము సన్నగిల్లఁ జార్వతీ బింబోష్మముపై మక్కువతోఁ జూపుట మఱిలించెను. పార్వతి సిగ్గు దొంతరలు తొనకాడ మొగ మావలికిఁ ద్రిప్పి తనభావమును వ్యక్త మొనర్చెను. శివుఁడు తనభావనికార మెఱిగి వెనుకకుఁ దిరిగి మన్మథునిదుశ్చేష్టితమును గాంచి కోపముతో నాతని భస్మావశేషుని గావించెను. ఇక స్త్రీసామీప్యమును బరిహరింపఁదలంచి యతఁ డంతర్హితుఁ డయ్యెను.

అట్టిస్థితిలోఁ జార్వతి యేమవలెను. మూర్ఛ మునుంగనులేను. కొంతవడి నిర్ఘాంతతోఁ గు తెప్పిల్లి తగ్గడికొరిక వ్యర్థమైన దనియు, దన సౌందర్యము డించువఁడె ననియు, 'చెలికత్తియలయెదుట జిన్నతనమాయె ననియు సిగ్గుతో నింటకిఁ బోయెను.

పార్వతి సిగ్గుపడెను. ఎందువలన ? శివుడు త న్నవమానించెనని కాదు. తనసౌందర్యముచే శివుని స్వాధీన మొనరించుకొనఁదలంచినది. అది వ్యర్థమయ్యెను. ఎట్టులైనను శివుని బరిగ్రహించితిమివలెనని యామె యభినివేశ మూనెను. దురిభినివేశము దూఁచునం దుంచఁదగినదేకాని సదభినివేశము సర్వజనసంసేవ్యమే. దుష్కరకార్యము సాధించుట కభినివేశ మావశ్యకము. శివుని బరిగ్రహించుట యిప్పుడు దుష్కర కార్యము. స్త్రీసన్నిధానము తిప్పి కంతరాయ మని శలఁచి యేదో నిర్జనస్థలమున కాతి డు లేచిపోయినాడు. అతని పశమొనర్చుకొనుట యెట్లు! అట్టి దుష్కరకార్యమును సాధించుటకుఁ దపశ్చరణ మొక్కటే శరణ్యము. “యస్తుష్కరిం యస్తురాం యస్తుర్ధం, యచ్చదుర్తరం, తత్సర్వం తపనా ప్రాప్య తపోహి మర్తిక్రమమ్”, అనికదా పెద్దలన్నారు. కవియు “అవ్యాతే వా కథ మన్యథా ద్వయం తథా విధం ప్రేమ పతిశ్చ తాదృశః” అని తిషిప్రభావము నుగ్గించినాడు. కావునఁ బార్వతి తిప్పించేయ సంకల్పించెను. ఆమహాదయము నజనదృశము. ఆమెశరీర మెరివ్వునుగో యామెహృదయ మంతకఠినము. “వజ్రా దపి కఠోరాణి, మృదూని కుసుమా దపి లోక్తోరాణాం చేతాంసి కోహి విజ్ఞాతు మ్హతి”.

పార్వతి తనహృదయమును దల్లి కెఱింగించెను. వలదని యామె యెంతయో వారించెను. ఈప్రతిభాస్థితినిశ్చయమైన మనస్సును బల్లమునకుఁ బాటునీటిని నెవఁ డావఁగలఁడు? మమకారముచే వారించు తల్లిమాట యామె పాటించలేదు. సఖియుఖమునఁ దన నిశ్చయమును సంక్రి కెఱింగించి యనుష్ఠ కోరఁగా నతఁ డామెయభినివేశమునకు మెచ్చి యనుష్ఠ నొసంగెను.

ఒక యుగ్మగళ్యుగమునఁ బార్వతి తన తిపోవనమును నిర్మించు కొన్నది. ముత్యాలహారములఁ దీసి రుద్రాక్షమాలికలను బూనెను.

మెత్తని పట్టువస్త్రముల మాని కఱకువల్లములఁ గట్టకొనెను. కందుక కేళి వదలి యామెహస్తములు కుశంకురాదానపరిక్షితము లయ్యెను. కేశములు జడలు కట్టెను. కటిక నేలఁ బరుండెను. పుత్రవాత్సల్యముతో వృక్షకములకుఁ బయస్సు లొసంగెను. ఇట్లు ప్రకృతితో నభిన్నత్వ ముండెను. ఇప్పు డామె కాంక్షించుచున్నది పురుషునితో నభిన్నత్వము. వార్యతి యనన్యతపోదీక్షాపరతంత్రత ధర్మస్పృహలగు యతీశ్వరులను గూడ దిదృక్షారతులఁ గావించెను.

వార్యతి కీతపశ్చర్య పరితృప్తి నొసంగలేదు. శరీరమార్దవమును బరిగణనసేయక కఠోరనియమములఁ బాలించడలంచెను. గ్రీష్మమునఁ బంచాగ్నిమధ్యముననుండి శుచిస్థితమై జప మొనర్చెను. వర్షాసమయ మున సారుబయట జోరునఁగొట్టు వాన గాలి కగ్గమై కటికతాలపైఁ బరుండినది. హేమంతమునఁ గుత్తుకబంటినిటిలో నొంటిమై నిలిచినది. పర్ణవృత్తిత్వము తపస్సునకుఁ బరాకాష్ఠ. వార్యతి దానినిగూడఁ బరి త్యజించి యపర్ణ యయ్యెను. మృణాళికాపేటవమైన శరీరముతో దృఢ కాయులైన తాపనుల తపస్సులనుగూడఁ నిస్సార మునర్చెను. ఆమె కిష్కండు యశావనమత్తత యంతరించెను. హావభావలీలాచాపల్యము రూపుమాసెను. రజస్తమము లడుగంటి సస్య ముద్రిక్త మయ్యెను. ఆమె సత్వోద్రేకముచే నాశ్రమమునందలి విరోధిసత్వములుగూడ మైత్రి పాటించుచుండెను. ఉమాదేవి తపోమహిమ నలుదిశల నలముకొనెను. పరమశివునకుఁగూడ మెచ్చువచ్చెను. ఆతని కప్పుడు సతి స్మృతిపథ మున నిల్చెను. తనకుఁ దోడునీడగానున్న సతి యానాఁ డల్లయినది. కావున నీమె నగ్నిపరీక్ష గావించికాని పరిగ్రహింపరాదని తలంచెను.

ఇంతదనుకఁ గవి సత్యక్షసన్ధిలోనే వార్యతిచాత్రను బోషించెను. ఇంకఁ బరోక్షసన్ధిచే నత్యంతిరమణీయమగు ధ్వనిమార్గమునఁ, వార్యతి బులగౌరవాధిక్యములను, మహాదేవునికై యామె పొందిన మహావేదన

లను, నామె కఠోరనియమపాలనమును దెలియజేసెను. ఈ ఘట్టము కవిపార్వభౌముని నాటకీయప్రతిభకు నాందీప్రస్తావన మననగును. ఇందలి ప్రతి శబ్దము, ప్రతి సమాసము, కవియంతరంగమున మధింపబడి చక్కని చిక్కని యమృతరసము నొలుకుచున్నది. ఇందు శబ్దమునకుఁ గల వాచకవ్యంజకశక్తి చరితార్థమైనది. వ్యాజస్తుతి, వక్రోక్తు లింసు సార్థకములైనవి. బౌచిత్యపోషణమున కీఘట్టము నికపోషలము.

ఉమాదేవి యిప్పుడు సమదర్శనముగల పండితురాలు. ఆమె కడకు 'అజరామాధభయం' 'ప్రగ్భవాస్విహానుం' గూర్చుకొన్న బ్రహ్మచర్యమూ యనిపించుచుల్లు శివుఁడు పలుకూపమునఁ బ్రత్యక్ష మయ్యెను. వచ్చినపలువు పార్వతి యెసంగినసవగ్యల స్వీకరించి యిందుక విశ్రమించినట్లు నటించి యామెతో సంభాషణమునకుఁ గడంగెను. ముందు కుశలప్రశ్నల నొసరించెను. పిమ్మట నామె తపోమహిమ నుగ్గడించెను. ఇట్లామె నభిముఖురాలిఁ గావించి మెల్లఁగా నామె యొసరించు నుగ్రతపములకుఁ గారణ మడిగెను ఆమె బదులుచెప్పటకు సిగ్గుపడి చెంతనున్న తన చెలికత్తెకుఁ జెప్పుమని సన్నయొనర్చెను. చెలి కత్తెయు నామె పరమశివుని బతిగా నభిలషించుచున్న దనియు, దద్విరహ వ్యధచే వాడివత్తలైన దనియు, నాతని బడయుట కుపాయాంతరము గానక తపస్కునకుఁ గడంగె ననియు, నామె తనయూత్రములో నాటిన చెల్లు ఫలవంతములైనవి కాని యామె మనోరథముమాత్రము ఫలవంతము కాలేదనియుఁ జెప్పెను. ఆమాట విని పలువు చాల సంతసించియుఁ జైకి పొంగక పార్వతినైపు మఱి "యూమె చెప్పినమాట నిజమా! పరి హాసమా?" యని తన భావివిమర్శకు బీజావాప మొనర్చెను. పార్వ తియు సిగ్గుమై పలుకలేక మితముగా "నయ్యా! ఆమె చెప్పినది నిజమే. నేను సర్వోచ్చష్ఠానము నభిలషించితిని. దానికోసమే యీ తపస్సు. కోరికలకుఁ గోర లేనిది లేదుకదా" యని పలికెను.

అంత వలు విట్లుపలికెను— “తపోధనురాలా! నేను మహేశ్వరుని బాగుగా నెఱుంగుదును. అంత యమంగళాభ్యాసరతుని జూడఁబోము. అతని వరించి యపకర్షకు, నవమానమునకు, నవహేలనమునకు, ననుచితత్వమునకుఁ దావలమైతివి. అతని రూపోత్కర్షిత విరూపాక్షత్వము నిరూపించును. అతని భాగ్యము దిగంబరత్వముచే నెల్లడి యగుచున్నది. అతని జన్మవృత్తాంత మెవ్వరికిని దెలియదు. కావున వరునియందుఁ గోరఁదగు గుణ మొక్కటియు నాతినియందుఁ గానరాదు”. ఇట్లు పార్వతిమనస్సు పరీక్షింపఁదలంచి వలుఁడు శివదూషణమాచరించెను. చాపల్యసర్పము నాహరించుట కీదూషణము కిరాతగానము. పార్వతి హృదయమునందలి చాపల్యపంకమును దపఃకతకమిదివఱకే హరించినది. శివదూషణ మామెగు దుస్సహమయ్యెను.

అనాఁడు శివదూషణమును దన జనకునిముఖతః వినినపుడే సహింపలేక, దేహపరిత్యాగముఁ గావించిన సతీదేవియగు పార్వతి, యపరిచితుఁడగు నీయవకుని నిందోక్తుల నాలింపఁగలదా? ఆ యప్రియాలాపముల కామె యధర మదరఁజొచ్చెను. నేత్రాంచలములు కెంపు వహించెను. సుభ్రువు భ్రుకుటివికట మయ్యెను. “అలోక సామాన్య మచింత్యహేతుకం ద్విషన్తి మందాశ్చరితం మహాత్మనామ్” “మూఢులు అలోక సామాన్యమైన మహాస్త్రులచరితమందలి యాథాఘ్యము నెఱుంగఁజాలక వారలను నింద సేయుచుందురు” అని ప్రపంచమందలి యీరీతి వారినందఱిని శాశ్వతముగ మందలించిన దాతపస్వి. బ్రహ్మచారినిందోక్తుల నన్నియుఁ దననిశితోక్తులతో నిరాఘాటముగ ఖండించినది. లోకాతీతమహిమాస్పదునకు, సంపదలెట్టివో! భూషణములెట్టివో! వాహనము లెట్టివో గ్రహించుటకుఁగూడఁ గొంతసంస్కార ముండవలయును. శివుఁ డమంగళాభ్యాసరతుఁడఁట!! విపత్రుతీకారపరులకు భూతిసముత్సరకులకు మంగళామంగళవిచారణము కాని సకలజగచ్చగణ్యుఁడు, నిరా

శివుడు, ఆశోపహతాత్మవృత్తియైన శివున కీంద చెల్లదు. దిగంబరుఁ డయ్య నంపత్రభవుఁడు శృశానవాసియయ్యును త్రిలోకనాథుఁడు; భీమరూపుఁడయ్య శివుఁడగు నాతని యాధార్థ్య మెన్వరెఱుంగుదురు ? విభూషణోద్భాసి కానిమ్ము సర్పధారి కానిమ్ము; గజాజినాలంబి కానిమ్ము, దుకూలధారి కానిమ్ము; కపాలధారి కానిమ్ము. ఇందు శేఖ రుఁడు కానిమ్ము; కేశముారి, శరీర ముట్టిదని యెవ్వఁడు చెప్పఁగలఁడు ? నృత్యాంతమున నాతనియె డలినఁడి గాఁన చిత్రాభస్మమునకై దేవ తలు శోశోవులాడుదురు ఇటు తనయనన్య శివభక్తిని ప్రదర్శించినది. “విచిత్రకూపాః ఖలుచిత్తవృత్తయః” అన్నట్లు ఎవరివిశ్వాసము వారిది. తనవిశ్వాసమునకు భిన్నమని మఱియొక విశ్వాసమును మాన్పుకొను మనుట సందిర్భముగాదని తెలఁచిగాని. “మూర్ఖం ఛందాను శోధేన” న్యాయమును దలఁచిగాని “హాస వివాదములు!! నీవు విన్నట్లే యగుక!! శివభావైకిరసప్రాప్తమైన నామనస్సు అతనియందే స్థిరమైనది. ప్రేమప్రకోపితముగు చక్రము : పేదమును గశింపవు” అని పలికెను. ఏమి యీగ్రాహరీవిశోగూడిన హెచ్చరిక. ఈ హెచ్చరిక యొక్క బ్రహ్మచారికే కాదు. భగవద్విశ్వాసమునుగూర్చి నిందించు వారికందఱకు ననువర్తించునది. భగవద్విశ్వాసము అనభవైకేద్యము. వాదప్రతివాదములతోను, తర్కవిత్కములతోడను గుదురునదికాదు. వాద్యతి భగవద్భక్తిసామ్రాజ్యమున కధిరాశ్ఠిపైనది. ఆమె విశ్వాస ము సాఘమైనది. అచంచలమైనది. ఎట్టి వాదప్రతివాదము లామెస్థాన మునఁగి చలింపజేయవు.

వలుఁ డింకేమియో మాటలాడ యత్నించినట్లు దేవి గుర్తించి నది. అతని యధర మొకిత చలించినది. ఇతఃపూర్వమే వ్యర్థముగు వాదమున కవకాశము కల్పించి, తన మనోనాథుని నిందింపగా నాలింప వలసివచ్చినందులకే యామె పశ్చాత్తప్తయైనది. మరల నష్టియవకాశ మీయరాదని నిశ్చయించుకొని “ఓచెలీ! స్ఫురితోత్తరాధరుడై యీ వటువు మరల మాటలాడ నుంకించుచున్నాఁడు. ఇతనిని వారింపుము!!

మహాత్ములను నిందించువారికే కాదు ! వారి నిందావాక్యముల దా నాలించువారికికూడ మహాచాతక మంటుకొను" నని పల్కియు తన మాటను విమర్శించుకొని రాజసమును వారించి సత్యస్ఫూర్తి నెగడు నట్లు తానె యచ్చోటు వీడ ముందు నడుగిడినది. ఈమాటలకు ప్రచ్ఛన్నరూపమునందున్న పరమశివుడు పరితోషమందినాడు. ఇంకను నామెను పరీక్షించుట కాదయ్యెను హృదయ మంగీకరించలేదు. భక్తుల సంతకతనముగఁ బరీక్షించుస్వభావ మాతనినికాదు. పార్వతి యాకాంక్షించిన పదవి మహోన్నతమైనది. అందుచేతనే అంతమాత్రముగనైనఁ గావింపవలసివచ్చినది. సంతుష్టహృదయుడై పరమేశ్వరుడు, పృథ్వీకేతనుడై, స్వస్వరూపమనఁగి, స్థితాననుడై పార్వతి పాణి గ్రహణము గావించెను. శైలాధిరాజతనయు సరపాంగయష్టి చలించినది. ఎత్తినపాద మెత్తినట్లేయుండ యెగువైపును మోపజాలక నిలఁబడిపోయినది. అచట నిలువజాలక సిగ్గుపడినది. ఈస్థితిసంతయు "మార్గాచల వ్యతికరాకులి తేవ సింధుః" అని జ్ఞతించుట కాళిదాసు కవి తాళిల్పము ననల్పముగా వ్యక్తము చేయుచున్నది.

అచలముచే నడ్డగింపఁబడిన మహాప్రవాహమువలెనున్న దామె. ఇట్టి యవస్థయందున్న నాముగ్ధతో పరమేశ్వరుడు ముగ్ధముగ నెట్లు ముచ్చటించెను. "ఓ యశనతాంగీ ! నీతపస్సుచే నీకు నే నమ్ముడు పోయినది. నేటినుండి నేను నీదాసుడను." పార్వతి తపస్సు ఫలించినది. తక్షణమే కరోరినియను సంజనితక్షేత్రమంతయు నాశాక దృశ్యమైనది. "క్షేత్రః ఫలేన హి పునర్నవతాం విభజ్నే"

పరమేశ్వరుఁ డింత హృదయంగమముగా మాటలాడినను గౌరి యొక్క మాటైన బదులాడలేదు. తనసఖచే విశ్వాత్మకుఁ డగు శివున కిట్లు సందేశమంపినది. "భూభృన్నాభుఁడే నన్ను దానము చేయగల వాఁడుగా నంగీకరించునది".

కాళిదాస మహాకవి ఈసందర్భమున భారతీయ ప్రణయరహస్యమును కాంతాసద్వీర్యముగా ధ్వనింపజేసినాడు. భారతదేశమున

గాంధర్వవివాహమునకు గౌరవము తక్కువ. అందు ప్రేమోద్ధృతత్వము, యశావనచాంచల్య మధికము. పార్వతి యాస్థాయి నతిక్రమించి పరమ పవిత్రత ప్రణయపీతమున సుప్రతిష్ఠితమైనది. అందుచేతనే యామె సర్వోత్కృష్టము సంసారోపేతమునకు బ్రాహ్మవివాహవిధానమునే యుశ్రయించి పరమేశ్వరుని కట్టి సందేశమంపినది.

పార్వతిసౌందర్యము లోకాతీతము. అట్టి సౌందర్యము కలదని చెప్పటకే కవి కావ్యారంభమున నామె సౌందర్యము నంతగా వర్ణించి నాడు. తా నట్టిసౌందర్యవతిని పార్వతీకేగూడఁ దెలియును. యశావన మీయహంకారమునకుఁ గల వలంబున మొసంగినది. ఈస్థితిలో నామె శివుని వశీకృతుని గావించుకొనుటకై శుశ్రూష యొనర్చినది.

అహంకారము రజోగుణలక్షణము. రజోగుణ మడంగినఁ గాని సత్వోద్రేకమున కవకాశములేదు. సత్వోద్రేకమునఁ గాని శివవశీకరణము సాధ్యముకాదు. ఈవిధముగా నామెకు సాధనసంశుద్ధి లేదు. ముందుగా సౌందర్యాహంకార మడంగవలయును. అప్పు డామెయందలి రజోగుణ మడంగును. ఏమట్లు తన మొగ్గుచిన్నచో సత్త్వముద్రేకించును. అప్పు డామె తనకు బరిగ్రహణయోగ్య యగునని యెంచి యశావనాహంకార కారకుడగు మన్మథుని భస్మమొనర్చి శివుఁ డంత హైరుఁ డయ్యెను.

మన్మథ విర్మధనముతోఁ బార్వతి యశావనాహంకార మంత రించెను. శివుఁ డరూపహేయ్యుఁ డనియు, అతని సాధించుటకుఁ దన సుందరమైన శరీరము నిర్భిక్ష మనియు సమర్థించుకొన్నది. దుష్లభుఁడైన శివుని సమాగమమునకు మాగ్ధాంతరము గానకతిపోదీక్ష వహించినది. ముందు సర్వసమత్వము నలవఱచుకొన్నది. వృక్షలతామలందు, కురంగశాకిమలందు వాత్సల్యము నెఱపెడిది. శీతోష్ణాది ద్వంద్వము లందు సమభావి అని సాధించినది. ఈవిధముగా పరమేశ్వరి ప్రకృతితో నభేదము నొందినది. ఇంకఁ బరమేశ్వరితో నొందవలసి యున్నది. నిత్యాభియుక్తురాలై యనన్యచిత్తముతో నాతని బహుచాసించినది.

కొండమీఁదినుండి దిగివచ్చినాఁ జాతఁడు, వచ్చి “అవనతాంగి ! నీతపముల కమ్ముడువోతిని. నీకు దాసుఁడన నన్నేలుకొ” మ్మని వేడుకొనెను.

ఈవిషయమున రతికిఁ బార్వతికిని విశేషాంతరము గలదు. సౌందర్యము తప్ప నిరుచురకు నెందును సామ్యములేదు. పార్వతికిఁ గల గుణోన్నత్యము గాని యీత్యావృణముగాని రతికిఁ గానరావు. సౌందర్యాభిమానియగుకాముఁ డామెను భర్తయయ్యెను. అతనితోఁ గలిసి యిష్టసుఖముల సొలయుటచేఁ గృతకృత్యురాలైన ధామె భావించెను. మన్మథుఁ డవివేకి. ఎవరిని తిన్నుం డెలియు వివేక మాతనికి లేదు. శివునిపైఁ జెలరేగి చూపుచున్నాఁడు. కన్ను మూసి కన్ను దెఱచునంతలో నింతపని జరిగెను. రతిదేవి మర్బులమైన దుఃఖములలో మునిగిపోయెను. సుఖమునైనను దుఃఖమునైనను నామె బుట్టి శిశ్యముగాను. ఆమె భోగవివాశమును గూర్చియే విలపించెను గాని యీత్యావృణమునప్పు కొనిన ప్రణయనాశనమునుగూర్చి కాదు. దుఃఖమునుమున ధైర్యమన నెట్టిదో యెఱుంగని దుర్బలహృదయ మ్మామె. భర్తజీవితమునుగూర్చి తాను నిరాశురాలైనప్పుడు ప్రాణపరిత్యాగమునకే సమకట్టెను. ఇది సామాన్యమానవలక్షణము. పార్వతి యాదర్శసతీమణి. కష్టములలో నామె ధైర్యము బురుషులకుఁగూడ లేదు. “పార్వతి సౌందర్యము ప్రణయమునందును, ప్రణయము పరిణయమగుచును పరిణయము కుమార ప్రభవము నందును సార్థకత నొందెను. శివుని వశీకృతుని గావించుకొనుటతో నామె ప్రేమ తపవిససలేదు. అతని మెప్పించి శరీరాధ్యక్షునిగాచికొన్నఁగాని కృతకృత్యుల భావింపలేదు. జగత్పితామహ భార్యయై జగన్మాతృ గౌరవము నందుకొన్నది.

పరస్పర తపస్సంపత్సలాయిశి పరస్పరా

ప్రపంచ మాతాపితరా నాచౌ జాయాపతీ స్త్రీమణి॥

రచన : శ్రీ డి. భాస్కరరావు, బి.

అంతిపురమ్ములోపల - నిరింతర మంతరమందు మానిభా
స్వంత్రునిఁ బుండరీకుని జప మొనరించుచుఁ గారిజాతవృ
త్తాంతము భావలోకమునఁ దాఁచులాడఁగ నక్షమాల నే
కాంతమునందు నెవ్వఁగును గన్గొనకుండ ధరించు శ్వేతయుగం.

చింతనసేయు సుతితిము ; చేరిక నేరిని జేరనీమ ; వి
శ్రాంతివిహీనచిత్తమున సారెకు సారెకు నిశ్శ్వసించు ; సం
భ్రాంతిమనస్సుతో సరిసువంకఁ గనుంగొను, మూర్ఛనొందు, సం
తంతఁ దనంతఁ దేఁకొను నారట నూరట యొక్కతీ రనక.

పిలిచినఁగాని సల్కదొకి వేళ ; నొకప్పుడు :ల్చినట్లుగాఁ
బలుకును బిల్వోన్నత ; దిండ్పిఁ లాగున సంచరించు ; ను
జ్జ్వల మగువేషి చూచునఁ ; బరిచారికలఁ గని చేరఁ బిల్చి యా
నలి కరుగం దలంచు ; సమవాయము గానక మాను వెంటనే.

అంతట నొక్కనాఁడు కుసుమావలి లోపలఁ బ్రాణ మేమొ యు
న్నంతటి జాగరూకత, రహస్యము నొప్పఁగ వాఁచి తెచ్చి “ని
శ్చింతిగ నుండు మమ్మ ! యిదె చెల్వని యుత్తర” మంచు దాసి పూ
బంతికి వంతుగాఁ బ్రణయపత్రము నిచ్చెను శ్వేత చేతికి.

ఆమె ప్రియాక్ష రాంకితి మహర్థిమునే మనన మొనర్చెనో ?
కామితపూర్తికిం దగినకాముగా నభిలాష పేర్చెనో ?
ఏమొ ! ప్రభాకుణాంగుల నించుక యించుక తాఁకి మెత్తఁగా
సామఁ మొగిడఁచె గల్గవను వాంఛ్య సగోజ యగమ్ము నాటిగా.

ప్రియఁడు లేఖి యి నాక్షాత్కరించి నట్లు

లేఖిలో నుండి తన్ను లాలించి నట్లు

తలిరుజేతులం దాకి ముద్దాడినట్లు
తలచెనో యేమొ ! నిలువెల్ల బులక లొత్తై.

ఏతాదృశ మగుస్థితి గని
చేతోహర మగువిధానఁ జేరిక తెలిపెన్
శ్రేయసు లేఖావిషయము
నీ తీరున మాటవెంట నెడఁదయుఁ బలుకన్.

“అనుదిన మేఁగురీతి నుదయమ్మున మేల్కొని పూలసెజ్జతో
వనమున కేగితిన్ ; గుసుమవారము హారములొనికిం దగం
గనుఁగొని కోసికెన్ ; నిజముగా దరి నాదర మొప్పు నొప్పు నా
మునివరుఁ జూడవైతిని సముఞ్ఘింపఁడై ననుఁ జేరు నంతకున్.

ఆతఁడు నానమీపమున నాఁగి, దిశ ల్పరికించి, కించి చా
ఘాత శరీరుఁడైనటులు ఘర్మజలమ్ములు గ్రమ్ముచుండ, సం
గాతము వీడినందులకొ కంపము నొందుచు, సంకుచించుచున్
గాతరుఁడై కనంబడియె గన్నుల మిన్నక చూచుచు న్ననున్.

అప్పుడు గుత్తపట్టి యవురా ! యితఁ డతఁడె చూసె యంచుఁ, గాల్
చప్పుడునేని పోల్చుకొనఁ జాలకపోయితి నెల్లొ యంచు, నా
తప్పు గ్రహించి తత్క్షణమ తత్పదపద్మములందు వ్రాలి మైఁ
గప్పిన కప్పుఁ బాల్చుకొనఁ గాంక్ష యొనర్చితిఁగాని, యంతభో.

చైతన్యము దొప్పదోగు కనుదమ్ముల ముమ్మరమైన బాధ సా
మాన్యవి వోలెనై యతఁడు మన్నన చేయుచుఁ బల్కెఁ దావకా
న్యోన్యతఁగూర్చి, దుస్సహ వియోగముఁ గూర్చియుఁగాని నాటి చై
తన్యము మాటవాసి సయితమ్ము కనంబడ దేమి చెప్పునున్ !

ఈ లేఖను నీ కిమ్మని

వాలాసుము నమ్మివేడ వాచాడక నే

నౌ తెమ్మని యిటు నీకను

కూలముగాఁ దెచ్చియుంటిఁ గొదవలు దొలఁగన్.

ఇట్లుపె నీ యిష్టము ; నీ

వెటు చేసినఁ జేయవచ్చు ; నెద తెలిసెఁగదా !

నిటలమ్మన దిద్దుకొనెదో ?

కటువుగ వద్దనెదో ? మీఁదఁ గాముఁడె యెఱుఁగున్.”

అన విని యొగ్గు నేఁపైఱుఁగనప్పి యమాయిక నోలె శ్వేత క
న్దొనలఁ గవోష్ట బాష్పములఁ గ్రొత్త తళతళ హత్త “బాగు ! నీ
జననము ధన్యమయ్యె ; గనుజంటయు నేటికి ధన్యమయ్యె ; జ
క్కని సుకుమారు మారసముఁ గాంచితి వొంటికి రెండు మాట్లుగా.

ఏమనెనే ! ననుం గుఱిచి యేమనెనే ! పలుకైనఁ జెప్పచే !

నా మదిలోని రాచిలుక, నా హృదయాలయ దైవమ్మా ! నా
ప్రేమ నెఱింగెనా ? కడల విచ్చిన గూమరిగుండె కోకిల
స్వామి గ్రహించెనా ? బదులుపల్కవె !” యంచు దురంతచింతతో.

“మనమున నెంత యున్నను బ్రమాదమునే తలపోసి పోసి వె
న్వెనుకకు జంక్షచుంటి ; దురపిల్లుచు నుంటి విరాళిలోన ; ద
ర్శన మపురూపమై బ్రతుకు సర్వము దుర్భర మయ్యె ; నేనుగా
మునుకొని పోవఁజాలను ; విముక్తి లభింపదు పో ! పొలంఱికిన్.”

అనుచు నాశా విరాళల యంతరమున

నాగు ననురాగవాహిని నాఁగుకొనుచుఁ

జెలుని మచ్చిక ముచ్చటల్ దెలిసికొనుచుఁ

గొసరి యడుగుచు దినమెల్ల మసలె శ్వేత.

ఇనుని మనస్సులోన జనియించిన రాగము నాల్గు దిక్కులం
దను నెదురెక్కి చిక్కనల దుర్భరమై యినునే గ్రసించి వే

నీనది ; సరోజగర్భమునఁ జిక్కిన తుమ్మెదకన్నె కన్నుమూ
నీనది వ్యథార్తయై ; యిరులఁ జేడ్చి జంటనుబాసె జక్కవల్.

అట్టి యనసరమ్మున వేత్రహస్తుఁ డొకఁడు
శ్రోవ చూపి కపింజలుఁ దోడు దెచ్చె ;
ప్రీతిమై గౌరవముచేసి శ్వేత మునికు
మారుఁ దన్నిత్రు శుభ సమాచార మడుగ.

దెసలు పరికించి కొంత సందియము పడుచు
నతఁడు మాన మూనుట గాంచి యామె కావు
వెట్టినది చేటిని గవాట వీధియందు ;

భయము విడనాడి యతఁడి క్లుప్తక్రమించె -

“ఏమి వదిలియుంతు నెల్లు నమ్మింతు నేను ?
రాజ సుత వీవు జడదారిరాయఁ డతఁడు ;
దినదినమ్ము వాని యవస్థ దీన దీన
మాచు హృదయ విదారక హ్మచు నుండె.

నిన్ను జూచినది మొదలు నేటి నాఁకఁ
బ్రకృతికి విరుద్ధమైన యీ ప్రణయవాంఛ
వార్ధియై పొంగి పొంగి దుర్వారమయ్యె ;
కడకు ముంచివేయునొ యేమొ కరుణమాలి !

నన్ను విడనాడి యొక్కక్షణమ్ము కూడ
నొండు చోటున నెప్పుడు నుండలేదు ;
కాని, యిప్పుడు తప్పించి కాని యెమట
నిల్వఁడు - చిరాత్తమైత్రి మన్నించి యేని.

నీవు వచ్చిన వెంట నీ శ్రోవఁ బట్టి
వచ్చి, యచ్చోడ కాసారవల్లికా ని

కుంజముల బాహ్యసంస్కృతి కోలుపోయి
పిచ్చివాఁడుగా నాకుఁ గాన్పించినాఁడు.

పంచశరతప్త మానస పాత్రలోని
ప్రణయనీరమ్ము నిశ్వాసవాయువై బ
యల్యెడలి కంటికొలఁకుల చల్వ తగిల
సుళ్ళుగొని జాలువారెఁ జెక్కి-శ్శపైని.

అధికతప్తమై శైతల్యవిధురమైన
మదికి నాశ్వాసమును గూర్చుమాడ్కి నతఁడు
దక్షిణకరాస నీచ ముత్సాలమాల
చిత్తమున మెల్లమెల్లఁగాఁ జేర్చినాఁడు.

కనులు గానవు ; వీనులు వినవు ; నాల్క
పల్క దేదియో మాయ పైబడినరీతి ;
అంధ బధిరమూక శుణసంబంధ మిట్లు
లేక కాలాన నెనయుట యెంతబాధ ?

చిత్తవృత్తి పరాధీన శిథిలమగుట
నెదుట నున్నట్టివానినే యెఱుంగనట్టి
శూన్యదృక్కులతో నన్నుఁ జూచినాఁడు ;
మదనునకు లొంగి కడమెట్టు మట్టినాఁడు.

‘ప్రణయ మీరీతి విపరీతఫలము నొసఁగు
నే’ యని యనేకగతులఁ జింతించి యంత,
మనసు నీనుండి మళ్ళితమనుచుఁ దలఁచి
వాని దరిఁజేరి తగినట్లు పలుకరింప.

‘అన్నియు నెఱింగి యిపుడు నన్నడుగులేల ?
అస్పృశకన్య నాస్వాంత మాఁచుకొనియె ;

అట్టిసోయగ మీజగమందుఁ గలదె ?

ఆమె లేకున్న నాజీవ మంతరించు.

అని పలికి పుండరీకుఁ డాయాసపడుచు

సర్థమీలితనేత్రాల నవని గనియె ;

నంత నా యుపదేశ నైయశ్శయ మెంచి

ప్రస్తుతము ప్రాణముల్ నిల్పవలయు నంచు.

శీతలోపచారక్రియల్ చేసి, కాఁక

తగ్గి నెమ్మదించిన యనంతరము, నేను

దొంగనై పుండరీకుఁ డెఱుంగకుండ

నిటకు వచ్చితి వారించునేమొ ! యనుచు.

ఇంక నీయిష్టమును మాయదృష్టమమ్మ !

యని కపింజలుఁడు మగింప నమృతజలధి

మునిఁగి తేలె మహాశ్వేత ; ముక్తియముల

పగిడిఁ గనుల సంతోషబాష్పములు కురిసె.

ఇంతలోఁ బరిచారిక యేఁగుఁడెంచి

“అమ్మ ! అమ్మ నీయాలోగ్య మగయఁగోరి

వచ్చుచున్నా” రనుచు నొక వార్త దెలుప

శ్వేత సెలవొంచి యేఁగెఁ గపింజలుఁడు.

మాతృవాత్సల్య మొకట, సప్రమాణ్ణి విభవ

మొకటఁ బార్శ్వముల్ గొలిచి యిచ్చకములాడ

గారి యేతెంచి బాధానివారకముగ

మధుర యోగ్యవాక్కులఁ బరామర్శచేసె.

తల్లి నచ్చుట పోవుట తక్క నెఱుంగ

దానమమ జరిగిన విసుమంత కూడ

శ్వేత హనసెల్లఁ గొల్లవోజేసె మరుడు
కరుడుగట్టిన గట్టి తస్కరునివోలె.

చీకటి చిమ్మిరేగినది ; చిత్తము నుత్తలపెట్టు సంశయూ
నీకము పిక్కటిల్లినది ; నిశ్చితపద్ధతి కానరాదు ; బా
ధాకమనీయమైన వసుధాసతి చంద్రికమేల్పునుంగులో
నేకత మాదరించినది యేకతమో యభిసారికాగతి.

శీతలచంద్రపాదములు శీతసుగంధిల మందవాయువుల్
శ్వేతశరీరవల్లరికి వెచ్చనివై పనిచేసె ; లోకవి
ఖ్యాతమె వేడివేడి గొనినంతటఁ జల్లనమాట ; నేటి కీ
రీతిగఁ జల్ల చల్లన ధరించి మఱితగ వెచ్చనయ్యె బో .

నిద్దపు ముద్దరాలు తరుణీ వరణీయ మనోజమార్గమం
దద్దమరేయి యిల్వెడలి యంతమొంగుని దీర్ఘయాత్రలో
సద్దొనరింపకుండఁ బలుసారులు యత్నముసేసి, గుండెపైఁ
బెద్దతనమ్ములేక దురహింస కన్గొని చాసి యామెతో-

“అమ్మా ! యాలస్యము వల
దమ్మా ! నీవిట్టులుండి యాయన యటువై
మమ్మేమి చేయ నెంచితి
రమ్మకు నాన్నకు నీకేమి యాలంబనపూ ?

మరియాదలు గిరియాదలు
తరువారనె ; నేటిరాత్రి చాటిన యాపై
సరిమాడవచ్చు ; నిపు డీఁక
వరాభిసరణోద్యమమె యవశ్యము నీకుక.

ఈచంద్రుని దేమి గుణమొ ?

నీచాయల నిల్వలేక నిన్ను మొన్న

నీచరణము లంటె నె వఖ
రోచిస్సుల ; నేటి కింత రూక్షతయేమో !

నీవంశము వాఁ డితరులఁ
గావం గలవాఁడు నేఁడు కౌత్సమునో
నీవెడ ద్రోహముఁ బూనెను ;
భావుక శాపమునకేని పాల్పడకున్నే !

చాపము ధరించి పువ్వుల
తూపులు చేదాల్చి నీకుఁ ద్రోవంజూపఁ
గాపున్నాఁ డతనుఁడు వే
వే పోదము పద ! ముదమున విభుసన్నిధికిన్.”

అను చెలిపల్కు లూతగ రహస్యపథమ్మున వెల్పుచున్న శ్వే
తను దల్పపైని కల్పకలతాంతము మీఁద నురోజయుగ్గమం
దున స్ఫటికాక్షమాలవయి దోషచతుంసు కరాలు సాచి తాఁ
కెను; చలియో మత్రేమో! వడఁకె గడక గుడికన్ను మాటికిన్.

అవశకున మెంచి చింతించు నామె మనసు
నెఱిగి, మాటలందున మఱిపింపనెంచి
దాసి దరిజేరు సంతలో- దారుణాతి
దారుణమ్ముగా రోధనధ్వని చెలంగె.
శ్వేత గమనవేగమ్ము హెచ్చించె ; విహ్వ
లించె గుండియ లేడు పాలింపరాక
స్పృష్టమై ; పరిచారిక పలుకనెంచెఁ
గాని పెదవి కదలక కంఠానుపదీయె.

“నను విడనాడితివే ? నా
శనమైతివె ? పుండరీక ! సౌందర్య పం

చన కింధనమైతివె ? నా
ధన మేమయ్యె ? బ్రతుకెల్ల ధంధనమయ్యెన్.

నిండుప్రాణిని బట్టి నిలువున నాహరిం
చితివిగదే ! మహాశ్వేత ! పాపి !
మదన ! దురాచార ! మరులు రేకెత్తించి
ముని మనస్సునఁ గొంప ముంచితివిర !

కొసరి లాలించెడు కూరిమి కొడుకుతో
శ్వేతకేతు ! ఋణము చెల్లిపోయె !
శారదా ! నేటితో జారిపోయెను గదే
నొసటి కుంకుమరేఖ పసలు నీకు !”

నను కపింజలు భయదనోదనముఁ బట్టి
పసవి యెప్పుడు గుండెలు బాదుకొనుచు
లతలు కంపలు నెత్తుపల్లములు దాటి
పర్వులెత్తి రిర్వురును సర్వమును మఱచి.

ఇది

దౌత్యము

నా స్వామి

కీ. శే. గొట్టుముక్కుల రామకృష్ణకాత్రిగారు.

ఈగోగంబున కంతమన్నదియు లేనేలేదు దుర్వారముల్
ప్రారభంబులు భీమరూపమున నాపై నిట్లు దండెత్తె నీ
కారుణ్యంబు గడింప లేనయితి నోకల్యాణమూర్తి విప
త్పారావారము దాటుభాగ్య మింక లేదా యీవ్యధాజీవికి.

నీ కల్యాణగుణప్రభావముల వింటికి శైశవం బాదిగా
నీ కారుణ్యము సర్వలభ్య మనుకొంటికి నానునస్సాధమం
దాకల్పించితి నీకు దివ్యము నమూల్యంబౌ మణిపీఠముక
నీకై యింతతపించుచుంటి నను మన్నింపగ రావా ప్రభూ !

యోగీంద్రుల్ చిరసాధనోపగత సద్యోగాసనాసీనులై
రాగద్వేషనిరస్త చిత్తములనే రమ్యాకృతికి శాశ్వతుక
బాగొప్పక స్మరియించి, రట్టి నిను నాహ్వానించి భ్యానింపఁగా
రాగద్వేషమయుండు వీనికొక యర్హత్వంబులేదా ప్రభూ !

నాదౌర్భాగ్యము నేమనందును జగన్నాథా ! దయాసింధు ! ఏ
పాదాంభోజరజంబుచే శిలలకుం ప్రాప్తించె చైతన్య మా
పాదంబే హృదయస్థమయ్యు సుఖరూపంబైన చైతన్యము
త్పాదింపక వెనుదీయుచున్నది తమః ప్రచ్ఛన్నమీ జన్మకుక.

పల్లెకలంబువాని మనుషం బరుగెత్తినప్రేమ- ఎంగిలిక
చల్లగ నేర్పుమై గుడుపఁజాలిన వృద్ధనుఁ బ్రోచుప్రేమ- టా
నుల్లసమొప్పఁగా సరి సహోదరు సాకినప్రేమ నాయెడక
పొల్లయిపోయె నేమయ ప్రభూ ! జగదీశ్వర ! దీనబాంధవా !

హృదయంబన్నది లేక ఉన్నను తదీయైకాగ్రతల్లేక, ను
ర్మదమాత్సర్యపరీతవృత్తి మితిమీఱుక సర్వదా తామసా
స్పదమా అల్లరికోరిమూకకును వశ్యంబైన యుష్మద్దయా
హృదయంబేటికినాయెడక విముఖమయ్యెక చెప్పమయ్యా! ప్రభూ!

ఉదధిం గట్టి ప్రశస్తిఁ గాంచిన మహామోఘాధాగ్రణీ! నీవు నా
హృదయాంతరిపరిఘూర్ణ మానమగు ఈతృష్ణాస్థి బంధింపలే
వో! దయాస్వీతుడవోచు నాకడకు రావో! నన్ను లక్ష్మింపవో!
ఇదియూ కారుణికత్వలక్షము? స్వామీ! నీవిధం బిట్టిదా?

పరమప్రాభవమూర్తివై పదితలల్ వానిక బహిష్కృతువుక
హరియింపక మును పెన్ని పాల్లు పడినావయ్యా ప్రభూ! నీవు ను
స్థిరరూపమ్మున వేనవేల్ తలలతోఁ జిత్తమ్మునక రేగు నా
యరిసంఘంబు జయింప నాకుఁ దరహానా? ఎంతయత్నించినక.

తగునయ్యా స్మితపూర్వభాషి! త్రిజగద్భంధూ! దయాసింధు! నిక
భగవంతుక మది నిర్విరామముగ సంభావించి భావించి నా
యగచాల్లం దొలగింప వేడితి! త్వదన్యత్రాత లేడంటి- నా
మొగమోటంబుఁ దలంపనైతివి లవంబుక జెల్లునే నీకిటుల్?

చిరభక్తి ప్రతిపన్నమంచు నిఖిలక్షే మోత్సుకంబంచు నీ
వేలుగక జాలుదు నాహృదంతరము తండ్రి! ఏల నన్నింతఁగా
మొరవెట్టింతువు? చాలు చాలును దయాభోరాశి వైరమ్ము- ను
ర్భరభేదంబు నడంచి నన్ని వుడె సంరక్షింపు మార్తావనా!

పుడమిక వేదపురాణశాస్త్రముల నామూలంబు క్షుణ్ణంబుగా
పడవల్లించిన జ్ఞానవంతులగు విద్యవాంఛులే పన్నలో
నడుంకులైచిరి దుస్తరప్రకృతి మాయాముగ్ధులై- స్వామి! యీ
జడుండా శక్తిగలాడు కోరికల జంఝూటంబుఁ బోఁదోలెగక

ఆకాపాశహతంబు చిత్తము వృథాయాసంబుతో సంతతా
 వేశంతాపృగ వర్వలెత్తినది దిగ్విధీస్థలిక- స్వాధ్యము
 లేశంబైన గడింపనంచినది కాసి యేమిలాభంబు ? స
 ర్వకా ! నీకృపలేమి సర్వమును లేవేలేకుగదా ప్రభూ !
 దారుణయాతనావినిహతంబయి యీ అవిపక్వమాన సం
 బూరక పెట్టియాసల నయోమయమై పడియుండ నన్ను నీ
 తీరని యంధకారమున ద్రిమ్మరు మంటిని చాలు చాలు నీ
 కాదుణికత్వము విడచి గారణిచేయుచునుంటివా ప్రభూ !
 న్యాయము ధర్మము విడిచినానో భవత్పదపద్మసేవలం
 దేయెడలైన మూఢమతి నేమతినానో ! జగద్ధితంబులం
 జేయగలేదో ఆరసి వచిపుమయా ప్రభూ ! నాప్రవృత్తియం
 దేయపరాధమున్నదని యిట్లు విధించితి వీమహాపదల్.
 ఏవేవో లవలేశముల్ సలిపినానే యంద- మామాత్రలో
 దేవా ! ఇట్టి కఠోరశిక్షలకు నాదేశింతువా నన్ను ? బో
 ధావిర్భావములేని పామరుడ మాయా మోహితాత్ముండ నా
 యావద్దోషములు క్షమార్హములు గావా దీనమందారమా !
 నీనామైకజపంబుచే నలయుచుండె నిత్యముం జిహ్వా నీ
 ధ్యానారంభపరిశ్రమంబున నితాంతం బున్మదావస్థకు
 లోనైయుండెను చిత్త-మింతకు దయాళూ ! నీకృపాదృష్టి నా
 పైసం బర్వినజాడ గన్నడదు మద్యాగ్యంబు లీపాటివా ?
 విడచితి సర్వసౌఖ్యముల విస్తృతపశా కవితాప్రపంచము
 విడచితి జీవితంబు నడిపింపఁగఁజాలిన వృత్తిపైతము
 విడచితి నీకఠోరపరివేదనఁ దీర్చగ నీపదములం
 బడితి ననుగ్రహింప బ్రతిమాలితి నాదెఱఁ జూడవంతకు.

అక్షయపీఠచే శిథిలమయ్యెను దేహము-సర్వభా పరా
పేక్షకమయ్యె జీవిత-మిసీ ! హృదయవ్యథ దుర్నివార- మో
అక్షరరూప ! నీకు హృదయార్పణముం బొనరించినందు కీ
శిక్ష విధింపలేదుగద ! చెప్పము మాటలు వేయనేటికి ?

గోసంబన్నది లేని జన్మమిది- ఏదో ప్రాజ్ఞముకిల్బిష
వ్యాసంగంబున దాపురించినవి దుర్వారము ల్శ్రీశముల్
సీ సేవామహిమన్ దరింతుననుకొంటింగాని నానాటి కా
యాసల్ వ్యర్థములట్లదోచెడిని దేవా ! ఎంతయోజించినన్.

ఆతంకం బొకవంక దీర్ఘతరచింతాపాదకంబౌ విప
ప్రద్రావం బింకొకవంక రేగ తనువున్ స్వాంతయు నొక్కచుడిన్
వీతస్వాస్థ్యములయ్యె నిస్పృహయు నావేశించె నై పెచ్చుగా
చేతన్ గవ్వయులేని దుర్దశయు వచ్చెన్ జీవితం బెట్టికన్.

చపలత్వం బనుమాట మానవజనుస్సామాన్యమౌ గాని నా
యపభాగ్యుబా మతేమొ అయ్యది సమాజాతీతమై యిట్లు నీ
చపుగ్రోవ న్నడిపించుచున్నది- ఉపేక్షాతత్వముంబూని నీ
కృప యేమూలనొ దాచిపెట్టితివి స్వామీ ! నీవిధం బిట్టిదా ?

ఏదో మాటికి మాటి కింద్రియములన్ హీనోద్రియార్థస్పృహ
న్నాదం బొక్కటి యీవరించు- వెనువెంటన్ మానసంబున్ భవ
త్పాదాబ్జంబులకున్ రవంత యెడమై పర్వెత్త నుంకించు- నా
మీదన్ విచ్యుతిగాక యేమగును ? సామీ ! ఇట్టివే నాకథల్.

పరువుల్వెట్టును మానసం బొక మహాభాగ్యంబు నిశ్శంకమై
అరచేతం బడునంచు నానగొని, భగ్నశంకురంబై తుడిగ్
తిరుగ్గవచ్చు- రవంత నిన్నపుడు గుర్తించున్ ప్రభూ ! కాని యీ
పరుగుల్ దప్పపు తప్ప దావతనదౌర్భాగ్యంబు వెనెంటనే.

నిను సత్వప్రవణాత్మగమ్యుని తమోనీరంద్రహా మానస
మ్మున నాహూతునోనర్పజాలు సుకృతంబు గాంచగాలేక, నీ
యనుకంపాతిశయంబుఁ జూఱఁగొను భాగ్యమ్ము గడింపంగలే
క నితాంతంబును పల్వరింతుఁ బెరకాంక్షల్పడి నేనిచ్చటఁ.

నీవా పచ్చహారింకు నేడపయిఁగా నీతావులంజిమ్ము మేల్
పూవుందోటలఁ గాని లక్ష్మణమహాపుత్రుల్ పదాబ్జద్వయా
నేవాత్మప్రి సమాధవిష సతము నీతాకటాక్షామృత
శ్రీవిస్ఫారిత మాదనూర్తివ యి వాసింకెమమయ్యా ! ప్రభూ !

అవని నీ కెనయైన రక్షింతు లేడంచు భవచ్ఛానసం
బు విభాస్వన్నవనీతఁబు మనియు గోధించు నృద్ధోక్తిపై
నవసన్నంబుగుచుండు నమ్మకము, దేవా ! నేడు నిన్నే శిలా
ప్రవణస్వాంతుడనంచు నేననిన అచ్చా ? నామచోదైవమా !

నీమూలమ్మున స్థితిగిగిన నేవిక సర్వోకావన
ప్రాచూణ్యంబు భక్తి చూగమె అచార్థ బాను- కానున్న నీ
సామర్థ్యంబది సంశయార్పదమగుక సర్వత్రవిఖ్యాతమా
నీసుర్యావ కిశంకతంబును- ముందే చెప్పితి నాప్రభూ !

నిను దీనావన దీక్షితుండవని వింటి నీపరాజ్ఞంబులక
మనమం దెప్పుడఁ గొల్పుచుం? సభవా ! మన్నింపరా వింతకుక
నను రక్షింపగ లేనిమాట నిజమైకఁ చెప్పు మామాటయై
ననుఁ గూర్చుండె నాసలక విడచెక నాకర్మ మెల్లొయగుక.

ఆపన్నుడైన నిరాశుకు లోనై ప్రేమిమంటిక ప్రభూ !
ఈపాపంబునుగూడ నాతలకు తిగ్రీ ! ఏల చుట్టెంతు వ
య్యా పాపాణము నుద్ధరించితిరా ! ఉద్ధరింపంగ లే
వే ? పాపాత్ముల ? పట్టించెదరయె కానీ నాకు సర్వేశ్వరా !

నీతో వాదములాడఁ జాలను జగన్నీతా ! భవత్పాదసే
వాతాత్పర్యముచే విపర్లులఁ దరింపన్నేర్తు నన్నాట ని
ర్ణీతం బయ్యెను- దానికిన్ తిరుగు లేనేలేదు నాస్వామి ! నీ
భ్యాతప్రేమము నేటితోఁ దెలియు నయ్యా ! తేటతెల్లంబుగా !

నిన్నున్ మానసపంజరంబునను బంధింపంగ జాల శక్తి నా
కున్నన్ నీవిటు చేయఁగాఁగలవె ?- ఏదో తామసావేశ ని
ష్పన్నంబౌ నొకవేదనం బజితి దేవా ! కాని యేనాటికే
ని నీ వాడను గాకపోవను సుమీ ! నీవెంతగా గెంటినన్.

నాకంటె మఱియొక్క దీనుఁ డిలఁ గానన్ రాడు నిక్కంబుగా
నీకంటె మఱి దీనరక్షకుఁడు లేనేలేడు లోకంబులన్
కాకుఞ్చాగ్రణి ! నీ యశోమహిమముం గాపాడుగోనైన నన్
సాకన్యచ్చుట నేడు తప్పను సుమీ స్వామీ ! కృపంజూడుమీ !
జయజయ దేవ ! దేవహిత ! సాధుజనావన ! లోకపావనా !
జయజయ పాదపంకజరజఃపరిపాలిత గౌతమాలయా !
జయజయ రాఘవా ! గిరిశ చాపవిభంజన ! విశ్వరంజనా !
జయజయ పంక్తికంధర విశంసన పండిత ! కీర్తిమండితా !

అథవా ! మంగళ మద్రిజారమణవంద్యా ! మంగళం బాత్మభూ
ప్రథవా ! మంగళ మార్యసన్నత చరిత్రా ! మంగళం బుల్లర
ద్విభవా ! మంగళ మార్తరక్షణ ! యశస్వీ ! మంగళం బర్కవం
శథవా ! మంగళ మాదిదేవ ! పరమేశా ! మంగళం మంగళం !

శ్రీరామానుజుస్తు.

ఛందోదర్శణము — కొన్ని విశేషములు

“ఒక విజ్ఞప్తి”

హ్యాయమహాధ్యక్ష వడ్లమాడి గోపాలకృష్ణయ్య.

ఏగ్రంథరాజమునైనను నొకనాని నెవ్వరైనఁ బరామర్శింప వచ్చును. మీ పరామర్శింపవచ్చును, మీ పరామర్శింపరాదు అను నియమము లేదు. కాని యొకవిషయము నందఱును గమనింపవలయును. అది యేమన- ఆగ్రంథముపై నెవరెవరేమేమి వ్రాసినారనునది. అట్లు గమనింపక వ్రాసిన నల్లరిపాలయి హేళనకు గురియగుట తప్ప వేరుప్రయోజన ముండనేరదు. ఇట్టి గమనిక కేవల పరామర్శములు వ్రాయునారితే కాక ఆయా పరామర్శములఁ బ్రకటించు పత్రికాధిపతులకుఁ గూడ నుండియుండవలెను- ఏమన నొకరు వ్రాసిన విషయము లేమి యొకరు గొప్పగఁ దమమీ మరియొకపరి వ్రాసి పత్రికల కెక్కవచ్చును. అట్టి సందర్భములలోఁ గేవలము నావ్రాతరియెకాక యట్టి వ్రాతను బ్రచురించిన పత్రికాధిపతులను గొన్నియిబ్బగుమలకు గురియగుట కద్దు. అంతయ కాక వ్రాతరి యితనులైన వ్రాతల రచనలను వెదకియైన నన్నింటిని బరించితీరవలయును. తాను విమర్శింపఁ బూనిన రచయితల వ్రాత లన్నింటిని జదువకయె వారి వ్రాతలు విమర్శింపఁబూనిన హాస్యాస్పదుడగుట నిజము.

అవ్విధమున సమగ్రముగఁ బూర్వవలోకము చేయకయె వ్రాసిన కొన్ని విషయములను “ఆగ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక” సంపుటము 45 సంచిక 31 లో సంపాదకమహాశయులు ప్రకటించిరి. “ఛందోదర్శణము-కొన్ని విశేషములు” అను శీర్షికతోఁ బ్రకటించిరి. ఈ వ్రాతలను గూర్చి నాల్గుమాటలు నేను వ్రాయుటకు ముందు బెద్దలకు నొక్కమనవి.

నేను వాంగ్రవాజ్యమునఁ బరిధోధునకు దొరకొనుట సత్యాన్వేషణాసక్తిచేతనే గాని యన్యముకాదు. నేనేమైనఁ బ్రమాదవశమున

వ్రాసిన వానిని దెల్పినవారికిఁ గృతజ్ఞతలు తెల్పుస్వభావము గలఁడను. ముఖ్యముగ మొండివాదములుచేయుట నాస్వభావముగాదు. నాలో నెట్టివియో కొన్ని యభిప్రాయములు పెట్టుకొని వాని నిరూపణచేయుటకై 'తాపత్రయపడను. సాహిత్యావలోకనములో నాకనులఁబడిన నా బుద్ధికిఁ దోచిన విశేషములు తెల్పుదును- సత్యాన్వేషణలో నావాదమును దేనినైన నుపసంహరించుకొనవలసివచ్చినచో నట్టిపని చేయుటకు నేను వెనుకాడను- అవమానకరమని తలంపను- అని నాసత్యాన్వేషణ పరతత్వము- ఈవిషయమెల్లఁ బ్రసిద్ధులైన మన పరిశోధకుల కెల్లరకుఁ దెలియును. ఇట్టి నాస్పృహమును (గొప్పకుఁ జెప్పకొనుటలేదు.) దోటి పరిశోధకశిఖామణుల నేకులు చాచుగఁగూడ 'మెచ్చుకొనుట నే నెఱుంగుదును. ఈసందర్భమున నాయభిప్రాయములే సత్యములని వాదించు వాఁడను గానని పెన్నలైవారికి మరొకసారి మనవిచేయుచున్నాను-

45వ సంపుటము 3వ సంచికలో “ఛందోదర్పణము-కొన్ని విశేషములు” అను శీర్షికతో వెలువడినదానిలో మొత్తము పరామర్శింపఁబడిన వైదువిషయములు.

(1)

ఇందు “ఒక్క నెలపున నెనిమిది యొకటనాల్గు” అను ననంతని పద్యార్థము పరామర్శింపఁబడినది. ఈపద్యవిషయముప శ్రీ రావూరి దొరసామిశర్మగారు చెప్పిన యర్థమే ససియైనది- ప్రత్యేకముగ ననర్థకముగ మనకవిత్వమందుఁ జూచుచు నావశ్యకము లేదు- అనంతని పద్యమును సగమునకు సగము దిద్దవలసిన యావశ్యక మేమున్నది? శ్రీ రావూరి నారు చెప్పిన యర్థముననే స్వారస్యమున్నది. వేదార్థమునఁ జెక్కుదోషము లున్నవి- వాని నెల్ల వివరించుట నాపనికాదు. ఇంకముందవ సర మైనఁ దప్పదు.

(2)

ఇందు “నైసాద్యశ్యంబు లపరిహరణీయంబులు” అను పాఠము తప్పనియు “నైసాద్యశ్యంబు లపరిహరణీయంబులు” అను పాఠము సరియైన దనియుఁ బ్రతిపాదించఁబడినది. ఈవ్రాతరి చెప్పిన విశేషమేమియు లేదు- ఈసవరణ నేను ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక 39 సంపుటము 1-3 సంచికలో “ఛందోదర్పణవిశేషములు” అను వ్యాసములోఁ జేసి చూపితిని- (చూఁడుఁడు- ఆం. సా. ప. పత్రిక- 39వ సంపు- 1-3 సంచిక 24 పుట- చివరి రెండుపంక్తులు.) తిరిగి దానినె వ్రాసిన యీ వ్రాతరి యాపత్రికలో నావ్యాసము చూచి వ్రాసినదే. ఈవ్రాతరి యాసంచిక చూచెననుటకు సాఁగి యావ్యాసమున నేను బ్రతిపాదించిన “అఱయనంగను” నను పద్యవిమర్శమును బఠామస్మించుట- కావున నేను వ్రాసిన విషయమునె టిగి వ్రాయుటయుఁ బత్రికాధిపతులు ప్రకటించుటయు సరికాదు

(3)

సంయుతప్రాసము విషయమైయున్న “పాడునూరు” అను పద్యమున నీవ్రాతరి చూపిన విశేషము లేదు. పీరు చూపిన సవరణ గొవ్వురు సంస్కృతకళాశాలలోఁ బాఠప్రవచనేనె నక్కడనున్న యధ్యాపకులు చేసినది. ఇటీవల నాకళాశాల పూర్వవిద్యార్థిసంఘసమావేశ సందర్భముగ నేను గొవ్వురు వెడలగా నక్కడ నొకవిద్యార్థి పుస్తకమున నీసవరణ చూచితిని * వాస్తవమున కీసంయుత ప్రాసతత్త్వము వేఱు- ఆవిషయములెల్ల 1952 ఆగష్టునెల సుభాషిణి పత్రికలోఁ బఠామర్శించితిని. నెవ్వరింబరు సంచికలో “పాడునూరుప్రోలు” అను పద

* ఈవ్రాతరి గొవ్వురు విద్యార్థియని 2011 వ ఫుటలోని వ్రాతలవల్లఁ దెలియును. నేనును సచివవిద్యార్థి నే గారి “విజనాశ్రయము రక్త” రెండు ఛందములెవ్వియు నేను గురువులపక్షం జమచెడు. నేనె జమచెడు “ఛందోదర్పణము” పాఠ్యగ్రంథముకాదు.

ములు తదితరములకు నునుపలక్షణములని 20వ పుట సవరణలోఁ బ్రతిపాదించితిని. ఆవిషయమె యీవ్రాతరి చెప్పట వింత-

భాగ్యవంతుఁ డేలు పాళులు నూళులు

సౌఖ్యలయ్యె బ్రాతె కూళులిచట

అను పాఠము సరికాదనియు నాసందర్భమున నచంఘుని యభిప్రాయము మఱొకటనియు నా “సుభాషిణి” లో వినరించితిని. ఇంక నీవిషయమున నీవ్రాతరి స్వంతయభిప్రాయ మేమియు లేదు.

(4)

ఇందు “అఱుయనంగను” అను పద్యవిషయము ప్రతిపాదింపఁబడినది. “అరుసవ్య” అను నెక ననంతుఁ డేల సంధిచేసెనని యీవ్రాతరి ప్రశ్నము. ఒకచో సంధిచేయకున్న నన్నిచోలులను జేయరాదని నియమమెక్కడ? ఎవ్వరైన నట్లందురా? ప్రత్యేకనిర్దేశము చేయుటలో సంధిచేయకపోవుట దోషముకాదనిమాత్రమే నేను ప్రాపంచిగాని సంధిచేయనేరాదని నేను వ్రాయలేదు. సంధిచేసిన చేయవచ్చును. చేయకపోయిన దోషముకాను. అటఁ జేయనివాఁ డిట నేల చేయలేదని ప్రశ్నించుట సరికాదు. ఈవ్రాతరియు విచంధివిషయమున నింతగా భారతము చదివి “అప్ప అయ్య” అను పద్యము నుదాహరించుచు “అప్ప యయ్య యన్న” యని “య” డాగవరూపములు గలవాని నేల యుదాహరింపలేదు! లోగడ నే విన్నవించినట్లు ప్రత్యేకనిర్దేశము లలో సంధిచేయవలెనను నియమ మెట్లు లేవో యట్లే “య” డాగవమునకును లేదు. ఇట్టి విరుద్ధుల విషయమున నీవ్రాతరి తాళవలెనత్రప్రతుల నొకపరి తిలకించినఁ దెలియగలదు.

“అఱుయనంగనుబోవు ననర్థమైన” అని యీవ్రాతరి సవరణ. పోవును + అని + అర్థమైన అని విభాగము కాఁబోలు. ఇట క్వాశ్చేతునకు సంధివిషయము విడిచినను “పోవు + అనర్థమైన” అని యనర్థస్ఫురణ కవకాశమున్నది. రామయ్యవంటి చోలులనే సంధికావలెననుట

సరికాదు. రూపములబట్టి సూత్రములుకాని సూత్రములబట్టి రూపములు కావు. లోకవ్యవహారమునుబట్టి వచ్చినవేయివి యన్నియు. అయినప్పుడు మానవునకేమైన నలుపుకలిగినప్పుడో కాని సనినెరవేరినప్పుడో “అమృత్యు” యనుట స్వాభావికము. ఇవ్విధమున “అమృత్యు” అని సంధిసహితముగఁ బ్రయోగించిన కవుల ప్రయోగములు కలవు. (మరొక వ్యాసమున వానిని వివరింతును) అయినప్పుడు ప్రోథవ్యాకరణకర్త సూత్ర మేమగును ?

(5)

ఇందుఁ “బురుషసింహా” అనుదాని విషయము ప్రతిపాదించఁబడినది. దీనివిషయమై నేను “సుభాషిణి” (సెప్టెంబరు 1912) లోఁ బొరపాటుగ వ్రాసినది వాస్తవమే. ఆపొరపాటును నీరు చెప్పువనరము లేకుండ నేనే గమనించి నాపొరపాటును నేనే అట్టొబరు “సుభాషిణి” లోఁ బడిన నావ్యాసముచివర “పాఠకులకు మనవి” అని జరిగిన పొరపాటు మనవిచేసి సవరించుకొన్నాను. (అప్రో. సుభాషిణి- 38 పుట చూ.) ఇంక నన్నీ వ్రాతరి “బూకరింపులబుంగ” యనవలసిన యగత్యములేదు. నేనే చేసుకొన్న యుపసంహరణను మరుగుపరచి తామేదో ప్రత్యేకముగ నెఱింగివల్లు వ్రాయుట హాస్యాస్పదము.

ఊహక నేరము లారోపించి యొకరిని దూషించుటయే ధ్వేయముగ నెవరో వ్రాసినవె వ్రాసి కొన్నిటిని జూడకయె చూచి మరుగుపఱచియో గాలిపోగుచేసి వ్రాసిన వ్యాసనామకములైన వ్రాతలను బ్రకటించుట ప్రతికాధిపతుల గౌరవమునకు భంగకరమని విజ్ఞప్తిచేయుచున్నాను. నేను ఛందోదర్పణముపై “త్రిలింగ” ఆంధ్రప్రభ- సుభాషిణి (మూడుసంచికలలో వరుసగా) ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలలో వ్యాసములు కొన్ని వ్రాసితిని. వాని నన్నింటిని దిలకించి తక్కుంగలవారలు వ్యాసములు వ్రాసిన హాస్యాస్పదములు కాకుండురని విజ్ఞప్తిచేయుచున్నాను.

శివ స్వరూపము

శ్రీ దొడ్డపాటి వెంకటసుబ్బారావు, ఎం. ఏ.,

గల్పించుకొని, కామోద్రిక్తవాక్కులను బల్కు యక్షుడునగుతము శివుని బ్రసన్నునిగఁ జేసికొనవలసిన దనియు, భక్తివిప్రముఁడై హరచరణస్యాసమునకుఁ బ్రదక్షిణము సల్పవలసిన దనియు, తనస్నిగ్ధగంభీరఘోషచే బతుకెక్కి గావలసినసంగీతనామగ్రీ సమకూర్పవలసిన దనియు, పలుమాస్లు తెల్పినాఁడు. కాముని నిగ్రహించిన శివుఁడు కామున కెల్లు ప్రసన్నుఁడు కాఁగల డను ప్రశ్నకు శివపార్వతీపరిణామే ప్రత్యుత్తరము. 'సుఖమ్నానాడికిఁ బార్వతి యుండును. మేరుదండము (వెన్నెముక) హిమాలయము. ఇంద్రే సుఖమ్నానాడి కలదు. ఈ మేరుదండమందు ఆశుచక్రములు. సుఖదిమూడు సర్వములు లేక యెముకలకీర్ణును గలవు. ఈకీర్ణకవానిలో నొకటి దగ్ధరగఁ జేర్చబడియున్నది. ఈ మేరువే పర్వతము (ప్రవాహి సత్యశ్రుతి). ఈ పర్వతములోనుండు సుఖమ్నానాడియే పర్వతరాజకన్య యగు పార్వతి. ఈ యెముకకీర్ణలో నొకరంధ్రము కలదు. కీర్ణన్నియు దగ్ధజదగ్ధగాఁ జేర్చబడియుండుటచే నా రంధ్రము పొడవైన గొట్టమునలె నైనది. దీనిలో సుఖమ్నానాడి గలదు. ఈ నాడి మెదడుగుండఁబోయి వెన్నెముకభాగమున నవస్థాతమై, అన్నిటికంటెఁ గ్రిందుగనున్న మూలాధారచక్రమువఱకు వచ్చును. కీర్ణయెముకలలో మొదట తెలుపుగ నున్నట్టియు, పిమ్మట విభూతి లేక బూడిదవర్ణము గల్గిన శ్రోవ్యపదార్థము నిండియుండును. అట్టిదియే మెదడునందలి భాగములందుఁగూడ నుండును. ఈమజ్జామయమైన సుఖమ్నానాడియందుఁ గ్రిందనుండి వైచాకఁ బోవునట్టి సూక్ష్మరంధ్రము కలదు. సుఖమ్నానాడి కెడమవైపున 'ఇడ' (ఇళ) యనునట్టియు, కుడిప్రక్కను 'పింగళ' యనునట్టియు నాడులా ప్రసరించియున్నవి. ఇవియు సుఖమ్నానాడి సంబంధములై 'వేయి' వలలివిధమున వ్యాపించుచుఁ జివరకుఁ గపాలమం దాజ్ఞాచక్ర

ములో సుషుమ్నానాడితోఁ గలసిపోవుచున్నది. ఈ నాడులన్నియుఁ బ్రాణవాహికలే. ఇంకఁ బ్రాణమే జీవనతత్త్వము.

భౌతికపక్షమున నాడిజాలము లన్నియు, పట్టుకములు, ప్రాణమున కాధారములు. నాడులసూక్ష్మత్వమున కంతము లేదు. యోగశాస్త్రప్రకారము వానిసంఖ్య 72000 అధునికశరీరశాస్త్రజ్ఞునకుఁగూడ సమస్తనాడులసంఖ్యయు నిధారణపూర్వకముగఁ దెలియదు. అన్ని నాడులయందును ముఖ్యమైనది సుషుమ్నానాడియే. స్థూలశరీరశాస్త్రమునకు జీవనతత్త్వముయొక్క భౌతికాధారముచూత్రమే యవగతమైనది. దానిభోగాయతనరూపము లేక స్థూలరూపము ప్రయోగనాధ్యము (experimental) కాన యోగవిద్య మానసికపక్షమునఁ గూడఁ బ్రాణముయొక్కచలనము నిర్దేశించి, దానినిగూర్చి సూక్ష్మవివేచనచేయును. భౌతికప్రయోగముచే కేవలస్తువునుగూర్చి తెలిసికొనలేమో యా శరీరకరహస్యములే మానసికక్రియతోఁగూడ దీనివలన ధ్యానమందు ప్రత్యక్షముగ గోచరించును తాంత్రికగ్రంథములందు దీనిని రెండువిధములుగ వర్ణించిరి. కొన్ని చోట్ల భోగాయతనపక్షమందు, శరీరపుకూర్పునందు, జీవనతత్త్వముయొక్క అధిష్ఠానమును విశదీకరించుట యందు 'సుషుమ్నా' మొదలగునామములు ప్రయోగింపఁబడినవి. మరికొన్ని చోట్ల ఆవర్ణనమునకే ఆధ్యాత్మికస్వరూపమును గల్పించి శివ, పార్వతీ, కుమార, ప్రమథాదినామములు కల్పించి యోగప్రత్యక్షమైనదానిని శబ్దములచే వ్యక్తపఱుపఁబడినది. పట్టుకములస్థానముల క్రమ మిట్లున్నది.

(i) మూలాధారచక్రము:—(కాస్టిజియల్ రీజియన్ Coccigial Region ఇది కుడస్థానముతో సంబంధించినది. ఇందు నాల్గుపర్వములు (వర్టెబ్రే Vertebrae) ఇవి పైనున్న పర్వములకన్నఁ జిన్నవి గను, అపరిపూర్ణముగను నున్నవి. ఈ నాల్గును వేరువేరుస్వరూప

ములతోఁగాక యొక్కయొముకవలెనే కాన్పించును. దీనిని ఆంగ్లమున 'కాక్సిక్స్' (Cocci) అందురు. 'కేకసా' యనెడు అస్థి యిదియే యని తోచుచున్నది. కుండలినీశక్తి యిచటనే నివసించును. శివ పార్వతీవివాహమున కుండలని మేల్కొల్పి బ్రహ్మాండము అనఁగా మస్తిష్కములోనికిఁ గొనిపోవుదురు. దీనినే యోగపరిభాషలో సర్పిణి యందురు. ఏలన, నిది సర్పిణివలె చుట్టుకొని నిమరించుచుండును. మూలాధారచక్రమందు పృథ్వీతత్త్వము కలదు.

(ii) స్వాధిష్ఠానచక్రము :— (సేక్రల్ రీజియన్ - Sacral Region) ఇది లింగస్థానమం దధిష్ఠాతమై యున్నది. దీనిలో నైదు యొముకలు కలవు. ఈ యైదునుగూడఁ గలసియేయుండును. దీనిని ఆంగ్లమందు 'సేక్రమ్' (Secrum) అందురు. ఈ రెండుభాగములలోని తొమ్మిదికణుపులను వదిలి, వెన్నెముకయందలి మిగిలిన 24 ఎముకలనే లెక్కింపుదు. కాని, భారతీయులుమాత్ర మిశక్తిని 33 ఎముకలతోఁ గూడియున్నట్లే యెంచిరి. స్వాధిష్ఠానచక్రమందు జలతత్త్వ మున్నది.

(iii) మణిపూరచక్రము :— లంబర్ రీజియన్ (Lumber Region). దీనిస్థానము నాభిప్రదేశము. ఇచటి వెన్నెముకయందు 5 పర్వములు కలవు. తేజము దీని తత్త్వము. ఈ చూఁడుచక్రములను భేదించినపిమ్మటనే యోగి విరాట్భావసమన్వితుఁ డగును. అతని మోహనిద్ర యంతరించును.

(iv) అనాహతచక్రము :— 'డోర్సల్ రీజియన్' - (Dorsal Region) 12 పర్వములు గల్గిన వెన్నెముకయందలి యీచక్రము హృదయస్థానమందుఁ గలదు. ఇది వాయుతత్త్వమునకు స్థానము.

(v) విశుద్ధచక్రము :— 'సెర్వికల్ రీజియన్' (Cervical Region) ఇందు 7 కణుపులు గలవు. ఇది మెదడునందుఁ గలదు. ఇచటనుండియే

ఆకాశగుణము గల్గిన శబ్దము లుద్భవించును. దీనిని భేదించినపిమ్మట యోగికి ఆకాశతత్త్వముపై విజయము చేకూరును.

(vi) ఆజ్ఞాచక్రము :- మత్స్యప్రదేశమున భూమధ్యమున లేక త్రికుటియందు నీచక్రము కలదని యోగు లందురు. ఇచట సుషుమ్నానాడి యంతరించును. ఇచటనే మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారము లుండును. ఇచటనే జ్ఞానచక్షు వనెడి నూఁడవక న్నుండును. ఇదియే శివుని వాసస్థానము.

యోగి కైదుచక్రములపై సధికారము కల్గినపిమ్మటఁ గామబాధ యతనిని బీడింపలేదు. శివునిగూర్చి కాళిదాసునివాక్య మిట్లున్నది— 'అరూపహార్యం మదనస్య నిగ్రహాత్'—కాముని నిగ్రహించినవాడగుటచే, రూపము అనగా సౌందర్యము. అతనిచిత్తమును హరింపలేదని భావము. మున్ముందు శివుఁడు మన్మథుని భస్మముచేసినైచెను. (భస్మావ శేషం మదనంచకార) అటుపిమ్మటనే పార్వతిని వివాహమాడి పన్నులుని బుత్తునిగఁ బడసెను. ఆజ్ఞాచక్రముకంటెఁ బైనున్న సహస్రదళ పద్మమందు (సెరెబ్రల్ రీజియన్ Cerebral Region) నాక్షాచ్ఛిప్తమగు వసించును.

శివునియొక్క స్కందితేజముచే గుమారస్వామి జన్మించెను. ఈ తేజము పార్వతిరూపమైన సుషుమ్న (2) యందు నిక్షిప్తమై

(2) సుషుమ్న :- సున్న-అందము, 'సుఖం=అభిషేక' భాతువునుండి 'సుమ్న' అగును. పట్నకముల భేదించినతరువాత స్కందుఁడు జన్మించును. స్కందునిసంబంధము లోకమున 'ఆరు' సంఖ్యతో నధికముగఁ గలదు. పడనన, స్కంద, పద్మ మొదలుగాఁగల క్షేత్ర గలవు. శ్రీ ఆర్థి వీవలెక పండితుఁడు చిత్రించిన ఆజ్ఞాచక్రచిత్రమందు గుమారస్వామి పడననుఁడుగఁ జిత్రింపఁబడినాఁడు.

క్రమముగ నాటుచక్రముల (3) చే బుట్టిచెంది పెంపబడి స్కంధ నామముతో జన్మించును. ఇందువలననే ఆక్షరమూతలకుఁ బుత్రి తుల్యఁ డగుటచేఁ గుమారస్వామి మాణ్మాతుకుఁ డని పిలువబడుచున్నాఁడు. మేఘదూతయందుఁ గాళిదాసు స్కందుని జన్మరహస్యమును సూత్రప్రాయముగ నుదాహరించినాఁడు.

తత్రస్కందం నియతవసతిం పుష్పమేఘీకృతాత్మా
పుష్పాసారైః స్పృశయతు భవాన్ వ్యోమగంగాజలార్ద్రైః
రక్షాపేతోర్నవ శశిభృతా వాసవీనాంచమూనా
మత్యాదిత్యం హుతవహముఖే సంభృతం తద్ధితేజః॥

(మే. దూ. 1-47)

అచట దేవగిరిపై నివసించుకుమారస్వామిని నీవు నీపుష్పాత్మక రూపమును జెంది యాకాశగంగచేఁ దడిసిన పుష్పవృష్టితో స్నానము చేయింపుము. దేవసేనను రక్షింతుటకై చావకుని నోటియందు సంచి తన్నెన యగ్ని తేజముకన్న మిన్నయగు తేజము గల్గిన శివతేజమే సుమాకుమారస్వామి- 'అత్యాదిత్యం హుతవహముఖే సంభృతం తద్ధితేజః- ఇదియే స్కందిశబ్దమునకు నిర్వచనము. హుతవహుఁడు అనఁగా అగ్ని నామకమైన సుఘమ్నానాడిముఖమందున్న, నూర్మ్యునికన్న నధికప్రకాశితమైన శివతేజమే స్కందుఁడు. నిఘంటువులందు స్కందునిభార్య

(3) పట్టుకములు సుఘమ్నానాడియందే యుండును. శరీరాస్త్రమందు, సుఘమ్నానాడి అయిదు సహజవిభాగములుగఁ జేయబడినది. ఆఱవది, అన్నింటికంటె పైనికలదు. అచట సుఘమ్నా (Spinal Cord) క్రాంచరంద్రముగుండ Magnum Foranam అనగా పెద్దరంద్రముద్వారా మెదడున (బ్రహ్మాండమున) వ్యాపించును. ఈ పంచచక్రములకు సంబంధించిన శక్తిప్రవాహినీనాడులు క్రిమముగ గుర, లింగ, నాభి, హృదయ, కింకరములతో సంబంధించియున్నవి. ఉదాహరణకు మణి పూరచక్రము నాభిదేశమును కాలించును. కాని యదియుండటమాత్రము సుఘమ్న యందే. ఇట్లే మిగిలిన స్థానములందుగూడ నుండును.

దేవసేన యని చెప్పబడినది. ఇంద్రియములయొక్క సాత్త్విక తామసిక ప్రవృత్తులద్వంద్వమే దేవాసురసంగ్రామము. సత్త్వగుణసమన్వితములైన ఇంద్రియము లెప్పుడు కామముచే నోడింపబడ మొదలిడునో యప్పు డవి సమాధిస్థితుడైన శివునిగూర్చి యొకసేవాధిపతిని బ్రసాదింపుమని ప్రార్థించును. దేవతలుకూడ నిట్లే ప్రార్థించిరి.

తది చాఢ్యమా విభో స్రష్టం సేనాన్యం తస్య శాంతయే

(కు. సం. II-51)

అనురుల నోడించుటకై మా కొకసేనాపతి కావలెననుట. శివుడు మదనుని దహించినై చెను. పిమ్మట, నుమయొక్క తపస్సువలన ననఁగా సుషుమ్నానాడి ధ్వారమున యోగసాధనచే శివపార్వతుల వివాహము జరిగెను. అనఁగా నభోముఖముగనున్నట్టి వ్యక్తియొక్క చిదాత్మశక్తి యంతర్ముఖయై సహస్రారదళమంచున్న పరబిందురూపమైన శివునితోఁ గూడును. పిమ్మట విషయములతో (ఇంద్రియములతో) నాన్యక్తి కెట్టిబాధయు నుండఁబోదు. ఏయింద్రియములు మిగిలిన వానినన్నిటిని మఱించునో యవియే ప్రమథులరూపమున శివపార్వదులై (పరివది, సాధు) యుండును. “అత్యాదిత్యం హుతవహముఖే సంభృతం తద్గితేజః”- అనువానిని తెలిసికొనుటకై నాడులయొక్క నామముల నెఱుంగుట ముఖ్యము.

సుషుమ్న = వహ్ని స్వరూప, సరస్వతి; లోహితవర్ణ

ఇడ = చంద్రస్వరూప, గంగ, సద్గుణి, అమృతవిగ్రహ, పీతవర్ణ

పింగళ = సూర్యస్వరూప, వైజనవర్ణ, రాద్రాత్మిక, వజ్రణి,

యమున, రాజసి.

సుషుమ్నకు ‘వహ్ని’ లేక ‘హుతవహ’ యని పేరు. తన తేజము నీవహ్నిలో హవనముచేయుటచే శివుని యజ్ఞయాని పిలువఁబడుచున్నాఁడు. సాధనలో పురుషుని తేజ మీవహ్ని ముఖమందే సంచిత

ముగ నుండును. ఆఱుచక్రములను భేదించినవిమ్మటనే దేవసేనను అపరాజితముగఁ జేయువట్టి అజేయుఁడగు కుమారస్వామి జన్మించును. పురాణముల ననుసరించి, అజన్మబ్రహ్మచారియగు నతఁడే కుమారుఁడు. సహస్రారదళమందున్న శివుఁడే అక్షరతత్త్వము. అచట సమస్త బ్రహ్మాండసంబంధియైన చిచ్ఛక్తి కలదు. మూలాధారచక్రమం దొక శక్తిపీఠము కలదు. అందు వ్యక్తియొక్క శక్తి నివసించును. ఆశక్తికి ఇచ్ఛా, జ్ఞాన, క్రియ లనెడి మూఁడుకోణములు గలవని చెప్పబడినది. ఈమూఁడింటిపేరే త్రిపురములు. నీవిమధ్యనుండు శక్తియే త్రిపురనుందరి యని ప్రసిద్ధికెక్కినది. ఈత్రిపురము లేక త్రికోణము మధ్య కుండలితమై శాంతముగ నివసించియుండు శక్తినే శబ్దగతకల్పవచే 'సర్పిణి' యనినాడు. ఇందుచేతనే శివుని శరీరమును భుజంగములు చుట్టుకొని యున్నట్లును, శివుఁడహివలయ ధారి యనియు వర్ణించినాడు.

“హిత్యాత్మిన్ భుజగవలయం శంభునా దత్తహస్తా
క్రీడాశైలే యది చ విచరేత్ పాదచారేణ గౌరీ”

(మేఘ, దూ. I—64)

మూలాధారమం దీసర్పిణి శివరూపజ్యోతికి నలువైపులఁ జుట్టుకొని యుండును, కాని ఆజ్ఞాచక్రమును జేసినవిమ్మట, శివచార్వరీ సంయోగమైనపుడు, కుండలిని, శివుఁడు దాని సర్వవలయములను త్యజించినాఁడో యనువల్లు విడివడిపోవును. శరీరశాస్త్రమును దృష్టియందుంచుకొని దీనినిఁ బరీక్షించినచో నిట్టి త్రికోణాస్థిక శక్తిరూపము, శల్యశాస్త్రమున గోచరింపదు. మానసపక్షసంబంధముగు విషయముయంత్రముద్వారమునఁ దెలిసికొనుట యెట్లు? దీనిని యోగపక్షమున ధ్యానముచే దర్శింపవచ్చును. (4) జ్యోతి (తేజఃస్ఫులింగము) ఆకార

(4) కేంద్రమందున్న నాడీజాలముల నిర్మాణ మతిజటిలము. ఆ తంతుసమాహములలో ఘటికాబిందువులలో (Nerve Centres) ప్రతంత్రులలో జరిగెడి సంపేద

మరదున్న శివలింగము దీనికి ప్రతీకము. ఈశక్తియొక్క త్రికోణమును అనగా త్రిపురమునే శివుడు జయించును. ఇందుచే శివునిపేరు త్రిపుర విజయుడు. మేరుదండరూపమైన (వెన్నెముక) పార్వతికి ఒక కొన నున్నట్టి ప్రదేశముపేరే కైలాసము. మేరుదండముయొక్క పైయగ్రమే కైలాసము. అచటనే ఆజ్ఞాచక్రము కలదు. ఇచట కైలాసముద్గఠనే అలకాపురి కలదు. ఇచట కామదేవుడు తన చాపమునకు శరమును సంధింపఁడని కాళిదాసుని పల్కు.

“మత్స్యా దేవం ధనపతిసఖం యత్రసాక్షాద్వసంతం
ప్రాయశ్చాసం న వహతి భయా స్తస్మధః పట్నవజ్యమ్”
(మే. దూ. II—14)

(కైలాసోత్సంగమందున్న అలకాపురి సాక్షాత్తు శివుని నివాస మని యెఱిగి మన్మథుడు తన షడ్పదశ్రేణియగు నారిగల్గిన వింటి నుపయోగించుటకు సాహసింపఁడు.)

ఉచితమే. ఆజ్ఞాచక్రము వఱకును సిద్ధినిపొందిన యోగిపుంగవుని గామబాధ పీడింపఁజాలదు. అందుచే నిచట, హిమాలయమందే కిన్నరులు గుమిగూడి త్రిపురవిజయగీతమును పాడుదురు.

“సంసక్తాభిప్రీపురవిజయో గీయతే కిన్నరీభిః”

(మే. దూ. I—60)

యోగులు దీనిని భ్యాసముడు ప్రత్యక్షీకరించుకొనినని నేమాత్రము నాశ్చర్యముకాదు. చైతన్యమునకు గల భౌతికాధారము, దానిలోని కొలది యంశమునుగాని, దాని స్వరూపమునుగాని యెఱుకపరచునని విజ్ఞప్తియం దుండునొనవలసిన విషయము. కొందఱు భోగాయతనపక్షమందు (శరీరమందు) చైతన్యముయొక్క ఆధారమును గుర్తింపలేక దాని యవస్థితినే సంస్కరించుని నిర్ణయింతురు. చేతనము (చిదాత్మశక్తి) మనోవిజ్ఞానముతో సంబంధము గల్గియున్నది. భౌతికనిర్మాణమందు దాని అపూర్ణాభాసముమాత్రము గోచరించును. ఇందుచే భౌతికనిర్మాణమును దీనికి ప్రమాణదండముగ గ్రహింపలేము.

శివునకు కుబేరునకు సఖ్యభావము గనుక అచటనే ధనపతియొక్క విజయమునుగూర్చిగూడ కిన్నరులు పాడుదురు.

“ఉగ్ధాయద్భిః ధనపతియశః కిన్నరైర్యత్రసార్థమ్”

(మే. దూ. II-10)

ధనపతియైన కుబేరుని యనుచుచుండే యక్షుడు. అతడు కామరూపియగు తనదూతకు (మేఘునకు) ఏరుదొరకినంతనే శివుని యుపాసన చేయనలసినదని యాజ్ఞాపించినాడు.

పార్వతికి ‘గుహా’ యనియు, స్కందునికి ‘గుహా’ యనియు, యక్షులకు ‘గుహ్యకు’ లనియు నామాంతరములు గలవు. ఈవిధమునఁ గూడ వారి పరస్పరసంబంధము సూచింపబడుచున్నది. యక్షుడు సాక్షాత్తు కామమూర్తియే. అతని కన్నులనుండియే కామము బిందించుచుండును. ఇట్టి కామపూరితుడైన వ్యక్తి అవశ్యము ‘గుహ్యకుడు’ లేక రక్షింపబడవలసినవాడే. ఏదేవుడు మన్మథుని భస్మావశేషునిగఁ జేసెనో, తిరుగ నెవని అనంగజితరూపమునుండి, సేనానియగు ‘గుహుడు’ (5) జన్మించియుండెనో, అతనినే యక్షుడు ఆత్మరక్షణకై యాశ్రయించును.

శివుడు పినాకపాణి.

“అగూపహార్యం మదనస్య నిగ్రహాత్

పినాకపాణిం పతిమాప్తు మిచ్ఛతి”

(కుమార. సం. V-53)

(5) గూహతి రక్షతి దేవసేనా మితి గుహః

ఇః కామః అక్షిప్త యస్య స యక్షః

(భాషణీ వీక్షితుః)

—అనగా నెవడు దేవసేనను రక్షించునో అతడు గుహుఁ డనియు, ఎవని

శివుని ధనుస్సును వివాకమందురు. నిరుక్తమందు 'పినాక' శబ్దమునకు

రంభః పినాకమితి దండస్య

(నైగమకాండ III-4)

అనఁగా దండమునకు "రంభ, పినాకము" లను నామములు కలవని అర్థము. అచటనే "కృత్తివాసాః పినాకహస్తో 2వతతధన్వేత్యపి నిగమో భవతి" యని లిఖింపఁబడియున్నది. మేఘదండమునకు (నెన్నెముకకు) పినాకమను పేరే గలదు. ఇదియే శివుని ధనుస్సు. ఈదండాకారమైన ధనుస్సునకు రెండు చివరలు లేక అగ్రములు గలవు. క్రింది కొన మూలాధారచక్రమందుఁ గలదు. అచటనున్న కుండలినే పినాకమునకు (వింటికి) 'వ్రత్యంజ్య' నానిగా కల్పించి, చాని రెండవ కొనమ శివుఁ డాజ్ఞాచక్రమునకు గొంపోవును. ఇదియే వింటికి నారిని గూర్చుట లేక "అవతతధన్వా" యగుట. సాధారణముగా ధనుస్సుల కల్లె త్రాడు రెండువైపుల తగిలింపఁబడియుండకపోవుటచే నవి దండాకారముగ, నిలువుగనే యుండును. ఏవురుఘండు ధనువునకు శివునిపేరు ఖండవరశువు కూడను.

"దూతేశః ఖండవరశుర్గిరీశో గిరిశోమ్మడః (అమరకోశము I)

మఱి యిదియేనామము భృగుపతికిఁగూడ కలదు. భృగుపతికి క్రౌంచదారణయను నామము కాశిదాసకల్పితమే.

"హంసద్వారం భృగుపతి యశోవర్త్య

యత్క్రౌంచరంధ్రమ్."

(మేఘ దూ I-61)

క్రౌంచదారణ యమపేరు కార్తికేయస్వామికిని (6) గలదు.

(6) మఱొకచోరుః శక్తిధన్వః కుహరః క్రౌంచదారణః (అమరకోశము)

"కైలాసే ధనదావానేక్రౌంచః క్రౌంచో2భిధీయతే"

(బృహద్ధారావళి)

ఈ ప్రకారమున శివ, భృగువతి, కుమారుల పరస్పరసంబంధముగూడ స్థాపితమగుచున్నది. శివుని తేజమే కుమారుడు గావున శివునకును కుమారస్వామికిని భేదమేలేదు. ఇంతియగాక కుమారుడు దుర్బుద్ధికి వేస్త్రీయు నావశ్యకము కాలేదని ప్రసిద్ధియే. వస్తుతః కాలిదాసు కుమారస్వామిని అగ్నిముఖమందు సంభృతమైన (7) తేజమని వర్ణించి యున్నాడు. కాగా శివునియొద్దగల పిహికమే 'అజగప' మను నామముతో పరశురామునియొద్దగూడ గలదట. ఇట్లు మూడింటికినిగూడ సంబంధముగలదని తోచుచున్నది.

యోగసాధనమందు పట్టుక భేదనమున ప్రాణ మేరంధ్రము ద్వారమున బయలుదేరి శివునివలకుఁ జేరవలయునో అదియే క్రొంచ రంధ్రదారణము. సుషుమ్ననాడి కపాలమందున్న యేరంధ్రమనుండి మస్తిష్కమున బ్రవేశించునో ఆద్వారమే యీ క్రొంచరంధ్రము. సుషుమ్న యనెడు నాడి (Spinal chord) తెలుపు, విభూతిరంగుల పదార్థముతో చేయఁబడినది. అది మూలాధారచక్రమందు బయలుదేరి పైనిగల నాలుగుచక్రములగుండ పోవుచు విశుద్ధచక్రమును (Cervical region) చాటి మస్తిష్కమున వ్యాపించును. 'సెర్వికల్ రీజియను' నందలి ప్రథమాస్థిపర్వమును ఆంగ్లమున 'అట్లాసు' (Atlas) అందురు. "అట్లాసు" తనస్కంధములపై ఆకసమును లేక ద్యులోక భారమును వహించియున్నట్లుగూడ ప్రతీతి. ఇటనుండియే సుషుమ్న నాడి 'స్పైనల్ బల్బు' (Spinal bulb) ద్వారమున మెదడులోనికి పోవును. అందుచే 'మెడ్యుల్లా ఆబ్లొంగేటా' (Medulla Oblongata) యనఁబడెడి 'స్పైనల్ బల్బు' మన క్రొంచపర్వతము. ఇందులోనే

(7) "ఓజో హి సాక్షా ద్భగవతోహరః ప్రైవ

మాన్త్యంతరమిత్యైవ"

—మల్లినాథుడు.

అనగా ఆ తేజము సాక్షాచ్ఛంకదని మాన్త్యంతరమే యని మర్కము.

“మాగ్నమ్ ఫోరమె” (Magnum Foramen) అనేది పెద్దరంధ్రము కలదు. అదియే క్రొంచరంధ్రము. ఈ వివరమందే సుషుమ్ననాడి తిర్యగాయామముతో (అష్టముగ మెలితితిగి) వంగివ్రేలేను. కుండలిని శక్తి మూలాధారమందు జాగరితమై శివనామధారియైన ఆజ్ఞాచక్రముకు జేయవలసిన డీద్వారముననే పోవలసియున్నది. ఈ రంధ్రవారణముచేయుట భృగుపతికి యశముగూర్చునట్టి కార్యము. ఇట్లుగుటచేతనే “భృగుపతి యశోర్ధ్వ” యని కాళిదాసు వల్కినాడు. ప్రాలేయాద్రి హిమూద్రి అనగా పర్వములుగల్గిన పృథ్వీనశోపాంతమందే ఈ క్రొంచద్వారమున్నట్లు చెప్పబడినది. భృగుపతియని శివునకు మణియొక పేరు. క్రొంచదారణుడు, ఖండపరశువు, కుమారుడు, భృగుపతి, శివుడు— ఇవియన్నియు ఏకైకవైతన్యమునకే వివిధనామములు. విశేషమైన గుణములచేతనే యీ వివిధనామములు కల్పితములైనవి.

క్రొంచతలమును దాటిన వెంటనే శుభకైలాస మెదురుగును. (మేఘ. సం. I-62) యోగశాస్త్రపరిభాషలో విశుద్ధచక్రాంతరము దాజ్ఞాచక్రము కలదు. ఆ యాజ్ఞాచక్రమందే శివస్వరూపజ్యోతి విలసిల్లును. మూలాధారచక్రమందు యోగసాధనకై ఆరంభయ్యెడి స్వత్యము సిద్ధిపందినపిమ్మట పరిమళిల్పడు నజ్రాట్టహాసముచేయును. శివుని యీ యట్టహాసమే ఘనీభూతమై కైలాసరూపమును జెందినది.

“రాశీభూతః ప్రతిదినమివ త్ర్యంబకస్యాట్టహాసః

(మేఘ. దూ. I-62)

ఈ కైలాసమునకే రిజతగిరియని పేరు. ఇచట నొకమణితలము కలదు. దానిపై శివుడు గౌరితోకలసి ఆరోహణము చేయఁగోరును. మేఘుడు స్తంభితాంతర్జ్వలముకై (తన జలతత్త్వమును తనయందే నిలుపుకొనినవాడై) తన కాయమును పెట్టుగా మార్చుకొని యీ ఆరోహణమందు శివునకు సాయపడవలెను. యోగశాస్త్రగ్రంథములం

దీమణితటము (8) ను గూర్చి విశదమైన వర్ణనకలదు. పాదుకాపంచక మనెడి తంత్రయోగగ్రంథమందు మణిపీఠమహిమ బాగుగ చెప్పబడి నది. మస్తిష్కమందున్న పరమచిన్మయ సహస్రదళకమలమందు అ-క-థ త్రికోణము కలదు. ఆ త్రికోణమందు మణిపీఠము కలదు. దానిపై రజతాద్రియందువలెనే అనంతగురువగు శివుఁ డపంతకోభగో విరాజిల్లు చుండును. అనఁగా ప్రకృతిపురుషసంయోగరూపమున గౌరీశంకరులు విరాజిల్లుదురు. మేఘదూతమందు శివుఁడు కామరూపపురుషుని (మేఘుని) స్తంభితునిగఁజేసి మణితటారోహణము చేయుచు. ఈమణి తటము తటిచ్చనిది (మెఱపుకాంతిని) స్థిలజేయుచున్నది. [వటుతటత్-కడారిమ-స్పర్శమాకా మణిపాటలప్రభమ్]

కాశిదాసు, క్రాంచరంధ్రము పిమ్మట కైలాసవర్ణనము మాత్రము జేసి యూరకుండక యచటి మణితటమునుగూడ నుల్లే ఖించినాఁడు. అందువలన అతని యోగపరిభాషాసంకేతము స్పష్టముగ తెలియఁచుచున్నది.

“భంగీ భక్త్యా పరిచితసప్రతి స్తంభితాంతర్జాతాః

సోపానత్వం కురు మణితటారోహణాయాగ్రయా

(మేఘ. దూ. I-64)

(ఓ మేఘుడా ! నీవు ముందువకు సాగిపోయి నీజలతత్త్వమును నీయందే స్తంభింపఁజేసికొని, శివునకు మణితటారోహణమునందు సాయపడుము-అని అర్థము)- ఈ వర్ణనముల సందర్భమున కవికావ్య త్వముతోపాటత్యంతోన్నతములైన యోగశాస్త్రానుభవములనుగూడ

(8) జాద్వల మహామంత్రమైన- “ఓం మణిపద్మహం”- ఈ మణితటమునే నూచించుచున్నది. జ్ఞానపురి, శివభాషమునైన కాశికాపురియందు మణిక్పర్ణి కాభుట్టు గలదు. అందు స్నానముచేసినను, ప్రాంత్యాగమిచేసినను మోక్షము సిద్ధించును. మణిక్పర్ణి యనఁగా సహస్రసదళకమలపు కర్ణికయని యర్థము.

నిగూఢముగ సమాన్వయపరచెను. మల్లినాధుడు మేఘసందేశవ్యాఖ్య I-6 లో 'క్రీడాశైల' శబ్దమున కర్థము తెలుపుచు, శంభురహస్యము నుదాహరించుచు నిట్లు వ్రాసియున్నాడు—

“కైలాసః కనకాద్రిశ్చ మందరాగంధమాదనః క్రీడార్థ నిర్మితాః శంభోద్ధ్వజైః క్రీడాద్రయోభవత్”—దేవతలు శంభునిక్రీడకై కైలాసము (రజతాద్రి) కనకాద్రి (మేరు, సుమేరు, హేమగిరి, మహారజతగిరి) మందరము, గంధమాదనము అనెడి పర్వతములను నిర్మించిరి. ఇందుచే నివియున్నియు క్రీడాశైలములైనవి—అని భావము. మేరుపర్వతము లేక మేరుదండమునకును దానికి సమీపమందేయున్న క్రీడాశైలమైన కైలాసమునకును గల పరస్పరసంబంధము స్పష్టముగ గోచరించును. కైలాస శబ్దమునకు వ్యుత్పత్తియే క్రీడాస్థానమని చెప్పవచ్చును.

‘కేశీనిం సమూహః కైలమ్-తస్య సమూహః ఇత్యత్-తేన ఆస్యతే అత్ర (అస్=కూర్చుండుట) ఇతి కైలాసః’—(భానోజీదీక్షితులు) అనగా శివుఁక్రీడలకు, విలాసములకు స్థానమనిభావము. ఇచట కుబేరుఁ డుండును. యక్ష, గంధర్వ, కిన్నర, సిద్ధ, చారణ మిధునము లును విహరించుచుండును. ఇచటనే ధ్యానావస్థితుడై యోగిశంకరుఁడు తపం బాచరించుచుండును. వార్వతీశక్తి వివాహమాడి ఆమెతో క్రీడించును. నిజమునకు మేరుదండమునే (వెన్నెముక) పర్వతముగ భావించి, దానికే వేరువేరు నామములు కల్పించిరి. మూలాధారచక్ర మందున్న యీ మేరుదండభాగమునకు చిత్రకూటమనిపేరు. (9) ఏలన సుషుమ్ననాడి లేక కుండలినీశక్తికి “చిత్రా” యను పేరుకూడఁ గలదు.

(9) బూడిదరంగు, తెలుపురంగు రెంటి కలయికచే కుండలినీ ‘లలిత’ లేక ‘చిత్ర’ యనుపేరు వచ్చినది. గ్రేమేటర్ (Grey matter) వైట్మేటర్ (White Matter) సంయోగముచే చిత్రవర్ణము వచ్చును. అని ఆర్థర్ ఎవలెన్ వ్రాసెను. (సర్పెంట్ పవర్-Serpent Power- పాదుకాపంచకభాగము 165 వ పుట.)

ఈ చిత్రిణి మూలాధారచక్రము నాధారముజేసికొని నిలది యున్నది. 'చిత్ర' యొక్క కూటమే చిత్రకూటము. ఇదియే రామగిరి. వీలన శివునివోలె శివధనుస్సును రాముడే అధిజ్యము (సారిఁగూర్చెను) చేసెను. ఇటనుండియే కామపురుషుడు బయలు వెడలి కైలాసపర్వతాంకమందున్న అలకాపురికిఁ బోవును. మేరుదండమున కొకచివర శివుడు మఱియొకచివర రాముడును కలరు. ఈ రెంటికొనలమధ్యనే "అజగవ" ధనువు అవతతమై వ్యాపించియున్నది. కుండలినీవివరమును సహస్రారపద్మము కప్పియున్నది. కుండలినీవివరము, (బిలము) అఁగూర్చినైవల్ కాడ్జనందున్న సైవల్ కెనాల్, (Spinal Canal) మూలాధారమందున్న శివతేజమునుచుట్టి, ప్రసన్నమైయున్న కుండలిని పైకా రోహించుచుఁబోయి శివునితో కలియునట్టి మార్గమని తాత్పర్యము. చిత్రిణిలోనే యీ మార్గముకలదు. ఈ వివరముగల మార్గము చిత్రిణి యని యెంచవలెను. కమల మెట్లు తనకాడ పైకొనను శోభిల్లునో అట్లే చిత్రిణికిని సహస్రదళ, ద్వాదశదళపద్మములకను సంబంధము కలదు. చిత్రిణి లేక కుండలిని యనునది పరమచైతన్యజ్యోతి. సమస్త సృష్టికి కారణభూతమైన స్పందనాత్మకశక్తి యిదియే. దీని యిచ్ఛా, జ్ఞాన, మాయామయమైన త్రిగుణాత్మకమూర్తియే జీవులందు (పశువులందు) సత్త్వ, రజస్తమోరూపమునఁ జూపట్టును. దీని సంకోచ, ప్రకర్షస్ఫురణచేతనే క్రీడాశరీరము కలుచున్నది. ఋగ్వేదమున నీయదితి శక్తికే అప్రపుత్రులున్నట్లు చెప్పబడియున్నది. వైవస్విధాంతమందుఁ గూడ శివుని యెనిమిదిమూర్తులును ప్రసిద్ధములే (10) మోగసాధనమున

(10) శిచిచ్ఛక్తిరేవ పారమేశ్వరీ జ్ఞానక్రియామాయా - శక్తితితయతయా. శ్రీ సదాశివాదిపదే స్ఫురిత్వా సంకోచ ప్రకర్షా తస్మత్స్వరజస్తమోరూపం క్రీడాశరీరం శ్రయతి (స్పందనిర్ణయము-పుట-37)

సుప్రబుద్ధులైన యోగులు తమ చిచ్ఛక్తి స్ఫురణచేతనే సమస్తజగత్తును ఆధిస్థితులుగ గ్రహింతురు: (ప్రత్యభిజ్ఞాశాస్త్రము)

సప్తర్షులు (పంచేంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి) కుండలిఃరూపిణియైన ఉమకును, శివునకునుమధ్య కూర్చువారై వివాహసంబంధము నిశ్చయింతురు. పార్వతితో శివునకు వివాహము జరుగుచుండగా నీసప్తర్షులు నా వివాహయజ్ఞమున కధ్యక్షులగుదురు. ఈ యజ్ఞమందు వారి యనుమతి, శుభాశీర్వాదమున్నపుడే యది సఫలము కాగలదు. కుమారసంభవమున (VII-47 లో) శివుడు “వివాహయజ్ఞే వితతే 2-త్ర యూయమధ్వర్యవః పూర్వవృతామయేతి” యని పలికెను. అనగా వివాహయజ్ఞము వితతమైన (ఆరంభమైన) తోడనే ముందు గనే నేను మిమ్ములను నా అధ్యక్షులుగుగఁజేసి కొంటిని-అని భావము.

(సశేషము.)

అంధ్రపుష్పబాణవిలాసము

శ్రీ విశ్వనాథ నరసింహము, ఎం. ఏ. బి. ఇ.సి.

మదవతులైన గోపికల మందగర్భిణి బిగికొంగిలింపగా
నెద సిరిగందమున్ సడలి యింపగు సౌరభము స్వహింపగన్
నిదుర గనంగరామి తననేత్రము లెఱ్ఱదనంబు నందగన్
సదమల వేణుగాయకుఁడు జారులమేటి శుభంబు మీకీడున్.

వరరసికత్వమొప్పు వ్రజభామలవేకులతోడి క్రీడలన్
కరమరుదైన నందసుతు కమ్రచరిత్రము గొంచు నే మనో
హరమగు కావ్యకల్పనము నారసరాజమునందుఁ జేయఁగా
దొరకొనియుంటి శారద మృదూక్తులఁ జిత్తమెలర్చుగావుతన్.

కాంతుఁ గనంగ నష్టులు వికాసముజెందె నతండు నిర్జనో
చాంతగృహంబుఁజేర తినువంతట వుల్కలునిండె నామెయన్
శ్రాంతిపడంకె నాఘుడు వెనక్ బిగిచన్నులనొత్తఁబోవ న
క్కాంతకు నీవిజాతె తనకంతము నాతఁడు కాంగిలింపగన్.

దరహాసనంబుతో వికచతామరసాసన మాటి మాటికిన్
కరమున వాలుగన్నులను గప్పుచు నుబ్బెడి గబ్బిగుబ్బులన్
దొరఁగుపయంటఁ జూడక యెదోవని బూనినయల్లు దవ్వలన్
వరసఖ ! చూచుచున్నయది వంచనసేయ జనాళి గంటివే.

విరిపొడి మాధవీలతల వెంబడి నీపొదరింట దట్టమై
కురిసిన సోయగంబు నదిగో కనువిందగు నీపికాంగనల్
గురుతుగ కూయుచుండె రతికూజితమున్ దెలియంగరాదు సుం
దరముగఁజూడుమోయబలతార్పముశయ్యను పూలపాన్పునన్.

భ్రమసెదవేల నీదు నధరంబును బింబముగా గ్రసించె వి
భ్రమమున కొప్పుజాతె నట శ్రాంతి కరంగె లలాటరేఖ గా
త్రము క్షతమయ్యె కంటకవిలాసముచే నటవీశుకంబుకై
విమలమతీ ననాంద నెఱివీడిన పూవులఁగోసి జూడుమా.

ఒక కరవల్లవంబున తలోదరి బాటిన కొప్పవట్టి యిం
కొకట కుచంబున నడలియున్న పయంట నమర్చి మేనిపై
వ్రకటపుజందనంబు రుచిరంబగు మోవిని రాగమొప్పుగా
నకి ప్రియమందిరంబు విడి సాగె రతీశు జయాంకలక్ష్మియై.

జగతికి సంతసంబు నిడు చంద్రుడు నాడు విరోధియయ్యె బా
ధగ వినిపించె కోకిల రుతంబులు శోటల మందవాయువుల్
మిగిలిన ప్రాణవాయువులమీఁద పగంగొని యాహరించెన్
మగఁ డతిదూరమేగు ననుమాట వినంబడినంత నెచ్చెల్లీ.

నవనవమైన కోమలవనాంతర పల్లవశయ్య తాపమున్
మివులక కల్పితంబు కరిసీరజనంగతి మ్లానమయ్యె మా
ధవుడను వహ్నిచేఁ దవిలి గాపరమైనది కోమలాంగికిన్
శివ శివ యేమటంచు మఱి చెప్పగ నొ విరహాతిరేకమున్.

శీతకరుండు నంబుజముఁజేరి శయించెడి హాక్కికాసుముల్
జాతములయ్యె కైరవపుజంట సువర్ణపుతీవ శ్వేతమా
పూతవహించె తామరలమొగ్గల రాపిడి పూలదండలో
యీ తుమురయ్యె నావయన మింక నొనర్పగ శంకపెట్టెడిన్
దూతీ నీనయనోత్పలద్వయమునందోఁచె న్నితాంతశ్రమం
సే తత్స్వేదకగాని ఫాలతలమందే పొందె ముక్తాశ్రియ
స్థితంబౌచు విరంతనిశ్చనన మిస్సీ తీవ్రహా చంద్రికల్
యాతాయాతవశంబునం బడలె దేహంబింత నాతవ్వనన్.

చెలియరొ యీమృగాక్షి వృధఁజెంది దురంతవసంతకాల వి
హ్వలవిరహాతిరేకమున ప్రాణవిసర్జన మిచ్చగించి ని
వ్వలసమమైన క్రొంజిపురుసోగగు తల్పమునెక్కుచుండె కో
మలలలితాంగి యేగతిని మాన్పగనాను తదీయకృత్యమున్.

కలరవ మూలపించు కలకంఠరుతంబులు నిష్ఠురంబులై
మలయు మరుత్కిశోరముల మాంద్యము శీతకరుండు తీవ్రమై

పొలిచియు నామమాత్రమదె పోనొనరింప నిరీక్షణంబులన్
తలకు తృణాదు లాయబల తత్పరతన్ గని మేను నిల్పెడిన్.

కనులజలంబు నింపకుము 'కాటుక' రేక కరంగుచుండె నూ
తన సుమహారముల్ సునిశితంబగు నూర్పుల మాడుచుండె శ
య్యను పొరిలాడఁబోకు మెయినంటిన పూఁత తొలంగుచుండె నొ
య్యన దయిశోపయాన సమయంబు గతింపగ లేదు మానినీ.

నెచ్చెలిపిండుతోఁ గలసి నెయ్యపువేసకలన్ భ్రమింపఁ దా
నచ్చిన దూతితో హృదయభావము చెప్పెగఁ లోచనద్వయిన్
హెచ్చుగఁ గజ్జలంబునిడి యిందునిభాస్య కుచంబు లుబ్బగా
చెచ్చెరి త్నమాలికను చేతులఁ జూట తెమల్చి కప్పెడిన్.

ఇందునికాంతి మూఁగుకొను నింతి మొగం బధరంబు చుంబనం
బందెను బింబకాంతి హిచి రాంబుజకోరకముల్ కుచంబులన్
విందుగఁ దాక నెంచె నరిపిందములా కరయుగ్మఫేలనం
బొందె ప్రవాళకోచి విరిగోడిపదమ్ముల నాశ్రయించెడిన్.

పరహిత మాచరింప నినువంటిది లోకమునందు లేదహో
నెతిపలుకుల్ మనుక్తములు నీవొనరించితి నిక్కవంబు సుం
దర సుకుమారదేహము మదర్థము గాసినిఁబొందె నెచ్చెలి
వరసుకృతంబు లెల్లు ఫలవంతములౌ శ్రమ గొందకుండినన్.

మునుపటితోలే పూలసరమున్ కబిరీధరిమందు సుంచ దే
మన మృగనాభిచిత్రకము నచ్చపురీతిగఁ బెట్టఁబోదు కా
మిని పలుమారు నాయెదుట మిక్కిలిగాఁ జరియింపరాదు నే
నొనరిచినట్టివిప్రియము నోసఖ నీవయినన్ వచింపుమీ.

చాటగు కౌఁగిలింత సరసంబగు ముద్దులు చన్నులొత్తుటల్
మాటలమాత్ర మయ్యె వినుమా పలుగాకుల భీతిచేత నీ
నాట లభింపరాదు వచనస్థితియైనను బాధలేదు నా
నాటికి దగ్ధనంబయిన నందగరాదని చింతనొందెడిన్.

నగు మొగమెంచి చంద్రుడు వినముడునై తనమచ్చ జూచెనే
మగువ లవాసకీరముల మాటికి స్వీయమృదూక్తి దూరె నో
తొగలవరీమళంబునను దోచు సమీరునిగల్పె నూర్పు నా
ముగుద వియోగభారమున ముమ్మరపూ పరితాప మొందెడిక.

దెలి ! కలకంఠగానమునఁ జెన్నువహింపడు వీణెపాట కో
మలదరహాసనోచి కడు మ్లాన మొవచ్చును చంద్రికాతర్జిత
కలువలు పాడువారిసవి కాంతికనుంగవఁ జూచినంత చం
చల నునుమేలికాంతి గవఁ జాలపివర్ణతనందె చూచితే.

కాంతుడ నాపయింగలుగు గాటపురాగమటంచుఁ బల్కు నీ
మంతనముల్ నిజంబు కడు మక్కువ వచ్చితి వేఁగుఁబోకట
శ్రాంతిని నేత్రముల్ నిదుర చాలమి తెల్పెడి వక్షమందు నీ
స్నాంతపురాగ మొప్పె నునుభౌలము లత్తుకపూత జూపెడిక.

ఈ మధుమాసమందు హృదయేశ్వర నీవర దేశయానముఁ
నామదిలో విచారము గనంబడఁ జేయదు సాంద్రచంద్రికా
స్తోమము కైరవప్రకరకోభిత సారభవతపోతముల్
తాము విజృంభణంబుఁ గనె తాపము శాంతివహింపకుండునే.

కల్లలు నెచ్చెలు ల్పలుకగాఁ బొలయల్కు వహించితీపు నీ
చల్లనివల్కులక సుధలు జాటు శ్రుతంబులు, నేత్రతాడ్యము
త్ఫుల్లముఖాంబుజంబుఁ గనఁబోవు ప్రసాదకటాక్షశీతలం
బల్లనఁ జూపు మానిని రయంబు విభావరి సాముజారెడిక.

నెతుండగు కాంతు జూడదు తనంతటఁ బోయిన వెచ్చనూర్పు బే
లతనపుబాల నెచ్చెలులు లగ్నానరింపఁగఁ దోడితెచ్చినకొ
మలి పనుమానమతానముల మార్కొగముంచు వరుండు పోవఁగా
జతనముసల్ప జీవితము సంశయమా నికనేమి చెప్పఁగక.

ఆ నవమీహానాంగి వచనాళి పికంబులగెల్పు మోమునం
గానఁగరాదు చంద్రుని క్రమకటాక్షవిలోచనంబులం
గాన మృగీవిలోలత కగంబగు నింది శరీర కాంతులక
గానఁగరాదు నందముగ శాంచనవల్లిక యేమిచెప్పదుక.

గ్రంథస్వీకారము - సమీక్ష

బండారు తమ్మయ్య.

(1) ఖండకృతి:- క్రాను పుటలు 42 వెల 0-12-0

(2) వ్యాసవాణి:- క్రాను పుటలు 30 వెల 0-6-0

(3) కవిత:- క్రాను పుటలు 30 వెల 0-8-0

(సంకలనగ్రంథము)

(4) సవగీతాలు:- క్రాను పుటలు 18 వెల 0-8-0

కర్త:- ఉభయభాషాప్రవీణ శ్రీ జాస్తి వేంకటనరసయ్యగారు.

సీనియరు తెలుగుపండితులు, హైస్కూలు, చిలకలూరుపేట,

గుంటూరుజిల్లా, అధ్యక్షులు భారతీసన్మానసంఘము.

(5) శ్రీ కొత్త భావయ్యచౌదరిగారి సన్మానసంచిక పుటలు 14

(6) శ్రీ షేక్ ఫరీదుకవి సన్మానసంచిక పుటలు 28

(7) శ్రీ చిత్రపు హనుమంతరావుగారి సన్మానసంచిక పుటలు 20

(8) శ్రీ భారతీసమితి జయసంవత్సర ఆషాఢమాససంచిక పుటలు 20

(9) ,, మన్మథ శ్రావణమాససంచిక పుటలు 24

సంపాదకులు:- భారతీసన్మానసంఘాధ్యక్షులు శ్రీ జాస్తి వేంకట నరసయ్యగారు. కార్యదర్శి కోగంటి దుర్గామల్లికార్జునరావుగారు.

శ్రీ జాస్తి వేంకటనరసయ్యగారు సహజముగ జాతీయభావోద్ధీప నము గల యువకులు. ప్రపంచశాంతికి నభ్యుదయమునకు సర్వోదయ సిద్ధాంతసిద్ధి యత్యంతావశ్యకమని విశ్వసించి తదర్థమయి తమ సాహితీ జ్ఞానమును సాధనముగాఁ గొని తద్వికాసమును బహుముఖములుగ నందుకయి వినియోగించి వ్యాప్త మొనర్చుచున్న నేత నేవకులలో విశిష్ట స్థానము నలంకరించువారలలో నొకరు. గాంధీమహాత్ముని సత్యాగ్రహోద్యమములోఁ బాల్గొని యప్పటి ప్రభుత్వమువారి కారాగృహ తిథ్యమును గొంతకాలము గ్రహించి యనంతరముగూడ నిజాశయ సిద్ధికై సారస్వతమునే యాలంబించి యాంధ్రభాషోపాధ్యాయ వృత్తికి జీవికగాఁ గొని బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునందే యిప్పటికి జీవితము గడపు

కున్నవారు. గాంధీగారియెడ విశేషభక్తి గలిగి తజ్జీవితచరిత్రమును ఆత్మకథ యనుపేర పద్యకావ్యముగను, మఱియు రాష్ట్రగానము, పటకవంట, ఆత్మార్పణము, ఉదయగానము, ధర్మజ్యోతి మున్నగు నుత్తమకృతుల నెన్నిటినో రచించి వాసికెక్కిన యభినవ తిక్కన శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు వీరికి మేనమామ. ఆశయములలోను, కవితారీతులందును మేనమామబోలికలు వీరియందుఁ జాల వఱకు వాల్చియున్నవి. ఏపట్టునఁ జూచినను వీరి పద్యములేమి, గద్యము లేమి విశాలభావవిలసితములయి చదువరుల కానందముగూర్చుచుండును.

“కలవు సహస్రభాషలు జగమున నందొక్కఁడేనిఁ దేనియల్
చిలికెడి తెల్లనోడ సుసేయఁగఁ జాలదు; విశ్వమెల్ల నీ
వలుకున కడుసెప్పదు సెబాసని విజ్ఞులు మెచ్చ సుందరి
జ్వల కవితకా సృజించి మన జాతికి నభ్యుదయమ్ము గూర్చుడి.”

“తెలుఁగువానికై దేశ దేశాలకు, నొజ్జబంతి యగుచు విజ్ఞుఁగాక
ప్రాణుడై కళాతపస్వియై విశ్వ సాహిత్యరాజ్య మొధుఁడెలుఁగాక”

అను పద్యములు వీరి మాతృభాషా దేశభిమానముల కాదర్శకములు.

(1) ఖండకృతిలో ప్రార్థన, పుస్తకము, కవి, చిత్రకారుడు, జనకుడు, న్యాయము, పుష్పవాంఛ, భారతసృష్టి, పాదపము, చిలుక, శ్రీకృష్ణాష్టమి, భూతదయ, తెలుఁగుబిడ్డ, ఆసియా, సమత, పాఠశాల, గురువు, ఆంధ్రమత, రాష్ట్రప్రబోధము, కర్తవ్యము, కన్నీరు, వయోజనవిద్య, గ్రంథాలయోద్యమము, కవినమ్మోళనము, మహాత్ముడు, బోసువీరుడు, అది, ఇది, ఆకాంక్ష, సేవ, భారతనారి, మాతృభూమి, అను శీర్షికలక్రింద వీరప్పదప్ప డాయాసందర్భములందుఁ జెప్పిన పద్యములు సేకరింపఁబడి ముద్రింపఁబడినవి. పద్యము లన్నియు భావోన్నత్య, భాషాలాలిత్యములతో సుజోధకములుగ నింపెనలూచున్నవి. అందఱు చదివి యానందింపఁదగినవి. గ్రంథాంతమున నేటి పండితపద్యులు పత్రికాధిపతులు కొందఱ యభిప్రాయములు, ప్రశంసలు ప్రకటితములయియున్నవి.

“పుష్పవాంఛ” యందలి

“దేశగౌరవసంపత్తి దీక్షతోడఁ, గాచుచుండెడివారల కరములందు
జాతిసౌహిత్యసర్వస్వసదనమందు, మానకెప్పుడు నివసింప నేనుదలఁతు.”
“నోరను యశమును ముఖమును, గోరను రాజ్యము నెప్పుడు గోరనుముక్తి
గోరుదు నార్తులసేవను, గోరుదు నా హృదయమందు ధైర్యోపహితము.”

అను పద్యములలోని భావోచిత్యము ప్రశంసించఁ దగినది.

(2) వ్యాసవాణి:-ఇందు నాహిత్యము, కళారాధన, సంస్కృతి, లలితకళలు, కేయకపిత, కవి, కర్ణయాగి, పరిసమందిర గ్రంథాలయ లాభములు, చిత్రశిల్పములు అను విషయములపయి సత్యసమ్మతము లగున యుదారభావములతో వీరు రచించిన చిన్న చిన్న వ్యాసములు సేకరింపఁబడి ముద్రింపఁబడినవి. అమోఘాశయములతో భావములతో నాతిదీర్ఘములుగ రచింపఁబడిన యిందలి వ్యాసము లెల్లరు నవశ్యముగఁ బఠింపఁదగినవి.

(3) కవిత:- నన్నయ ముదలుకొని నేటిదనుక వెలసిన ప్రాచీనాధునిక కవివలంబులలోఁ బలువురు కవి, కవిత ఆంధ్రభాష, చిత్రకారుడు, పేదలు, తెనుఁగుతల్లి, ఆంధ్రవిద్యార్థి, భారతిమాలి, భారతనారి, మైత్రీ, గురువు, పుస్తకము, శారద మున్నగు విషయములఁ గూర్చి వ్రాసిన రసవత్పద్యముల నేర్చి కూర్చిన సంకలనగ్రంథ మిది. జోహారు, ముందడుగు, ఆంధ్రమాతృ స్తనము, ఆంధ్రపతాకము, తమ్మెడ, ఆంధ్రులం, దేవాలయం-గ్రంథాలయం, దేశభక్తి, సమతాధర్మము, లెండోయి, సైనికశిక్షణ, కవిసోయ్, మంగళం అను శీర్షికల క్రింద నేటి కవికుమారులు రచించిన గీతములు, బంకంచంద్ర, రవీంద్రనాథుల జాతీయగీతములుగూడఁ జవరఁ గూర్పబడియున్నవి. ఆకృతిలోఁ జిన్నదయ్య విషయవిశిష్టతచే మిన్నయైయున్న యీవౌత్త మాంధ్రసోదరులకెల్ల నాదరణీయమని యభినందించుచున్నాము.

(4) సవగీతాలు:- గ్రంథాలయమ్, వయోజనవిద్య, సైనికశిక్షణ, స్వాతంత్ర్యదినోత్సవము, లంచగొండితనము, బ్లౌక్ మార్కెటు.

గాంధీనిర్యాణము అను విషయములఁగూర్చి శ్రీ సరసయ్యగారు రాయా సమయాములందు భావావేశముతో రచించిన గీతిము లిందుగలవు.

ఏకాదశాబ్దములగు శ్రీ వేంకటసరసయ్యగారు దుద్యమించిన ఘన కార్యములలో భారతీయమితి భారతీయస్వాసనంఘముల సంస్థాపనము, తత్సార్యక్రమములు గణనీయములు, ప్రశంసనీయములు నయియున్నవి. వీరు, వీరి యనుయాయులు విద్వాన్ శ్రీ కోగంటి దుగ్గామల్లికార్జునరావు గారు (గుడినాడ తాలూకా చామఱు హైస్కూలు ప్రధానాశ్రోపాధ్యాయులు) మున్నగువారి సంఘ విర్వహించుచుఁ బ్రజలనుండి విరాళముల సేకరించి భాషాపండితులను, కళోపాసకులను దేశసేవకులను బిరుద ప్రదానములతో సేగాక యగ్రరూపకసత్కారములతోఁగూడ సన్మానించి యాదరించుట యెంతయు ముదావహము. ఇంతివఱకు వీరిచే సమ్మానితులయినవారలలో కీ. శే. మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు, షేకు ఘరీదు కవిగారు, బందరు వాస్తవ్యులు నాటకపితామహ శ్రీ చిత్రపు హనుమంతరావుగారు, విమర్శకాగ్రేసర శ్రీ కొత్త భావయ్యచౌదరిగారు, శ్రీ రాం వీరబ్రహ్మకవిగారు, శ్రీ భమిడిపాటి అప్పయ్యశాస్త్రిగారు, శ్రీ బొడ్లపాటి పూర్ణసుందరరావుగారు, శ్రీ పెన్నెత్తి సత్యనారాయణరాజుగారు, శ్రీ గొట్టెపాటి వేంకటసుబ్బయ్యగారు, శ్రీ శ్రీవాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు, శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు మున్నగువారున్నారు; పైని బేర్కొనిన పోత్తములలో 75-9 సంఖ్యగలవి యిట్టి సన్మాన సందర్భములలో వెలువడినవి. వానిలో నాయాపండితులకు సంబంధించిన సన్మానపత్రములు సందేశములు ప్రశంసలేగాక యువయుక్తములగు నితరవిషయములఁగూడ నందందుఁ గలవు.

ఈసంఘము గావించుచున్న యేతాదృశసేవ యత్యంత ప్రశంసనీయమని చెప్పనక్కఱలేదు. జయప్రదముగ నిజాళయముల నిర్వహింపఁగల్గుటకయి యాంధ్రులెల్ల తాదార్యముతో తానికిఁ దోడ్పడెదరుగాక యని యాశించుచున్నారము.

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు త్రిక

ప్రతిష్ఠాపకులు

శ్రీశ్రీశ్రీరావు వేంకటకుమార మహీపతి సూర్యారావు బహద్దరుబారు
సి. బి. ఇ., డి. లిట్, పితాపురము మహారాజులుంగారు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజువారు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ బొబ్బిలి మహారాజువారు.

ఉద్ధారకులు

శ్రీ రాజా వేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దరువారు.

(జమీందారు, ఉయ్యూరు యెస్టేటు)

అధ్యక్షులు

మహామహోపాధ్యాయ, కళావపూర్ణ, కవిసాగ్వభామేశ్వర్ది బిరుదాం
కితులగు శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు

కార్యదర్శులు

సాహిత్యశిరోమణి, ఉభయభాషాప్రవీణ, శ్రీచతుర్వేదుల సత్యనారాయణగారు, ఎం. ఏ., బి. ఓ. యర్.

శ్రీమాన్ ప్రతివాదిభయంకర పార్థసారథిగారు, బి.ఏ., యర్.యర్. బి.

కోశాధ్యక్షులు

శ్రీమాన్ ప్రతివాదిభయంకర పార్థసారథిగారు, బి.ఏ., యర్.యర్. బి.

కార్యనిర్వాహక వర్గము

శ్రీ కోశా శివనాథశాస్త్రిగారు.

శ్రీ రా. సా. మాదిరెడ్డి సీతారామయ్యగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

శ్రీ వేముల రామచంద్రకీర్తిగారు, ఎం. ఏ. (అనర్పు) బి. ఇ.డి.

శ్రీ భమిడిపాటి సూర్యనారాయణశర్మగారు.

వ్యాకరణ విద్యా, భాషాప్రవీణ, శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారు.

కవికంఠీరవ, కవిమూర్ధస్య శ్రీ కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రిగారు.

ఐతిహాసిక సమ్రాట్ శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారు.

భాషాప్రవీణ శ్రీ దువ్వూరి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు.

మధురకవితావిశారద,

శ్రీ ఎండమూరి వేంకటరమణగారు, యం. ఎ., బి. ఇ. .డి

శ్రీ జయంతి బుచ్చిరామశర్మగారు.

